

Săptămânal de literatură. Nr. 6 (498), serie nouă. Miercuri, 14 februarie, 2001. Preț: 6.000 lei

lucian blaga

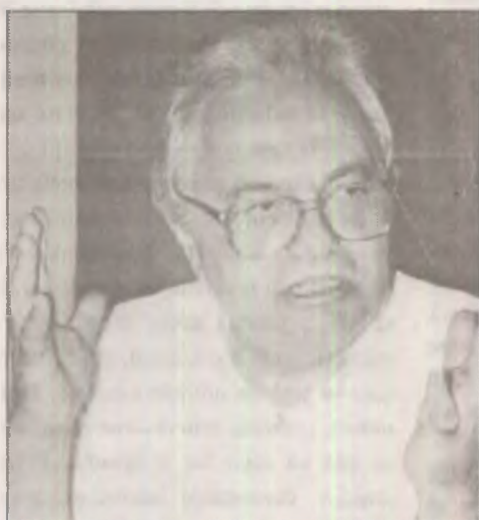
„Poezia lui Blaga caută în permanență niște «marginii de liniști» în care el știe că «străbat fără sfat numai unii», își caută o permanentă confidentă configurată într-un panerotism rustic. Iubita are un profil ceramic, de amforă veche. Poetul își caută dragostea în misterul «fetei necunoscută din poartă» care trebuie să devină o vestală spirituală pentru a întreține «micul incendiu ascuns în inima brândușii de toamnă».“

(Emil Manu)

Știința nu poate gândi. Eu, în schimb, răspund întotdeauna, da. Știința nu poate gândi, dar oamenii de știință pot gândi. Pot să extrapoleze, pot să încerce să găsească legături între celelalte domenii ale cunoașterii. Toți fondatorii fizicii cuantice s-au gândit la acest lucru, dar nu au îndrăznit să facă un asemenea pas.

INTERVIU

pag 12-13

basarab nicolescu

ana blandiana

Frațiunea de secundă

Acest poem durează
doar atâta timp
cât îl citești:
Data viitoare când îl vei citi
va fi altul
Pentru că tu vei fi altul
Și, bineînțeles,
va fi complet diferit
Atunci când îl va citi
alteineva.

A stărilor tale de spirit
Pe care el o construiește
Din ceea ce găsește în tine.

Trecătoare operă
Ca o foale de hârtie
Pe o apă curgătoare
Mereu în altă direcție

El există doar în frațiunea
de secundă

Neavând nici o importanță
Cine a pus hârtia acolo
Și dacă n scrie ceva pe ea...

„Dar dincolo de aceste merite (n.n. - Laurențiu Ulici), a fost un om funciarmente bun, incapabil de ură și, cu atât mai puțin, de răzbunare. L-am văzut uneori indignat, furios chiar, dar această furie se consuma în spumegeții hiperbolice, lipsite de orice consecințe practice. Era furia unui suflet pur și civil, furia unui copil. Deși avea un mod al său propriu și înțelept, adică matur de a se raporta la oameni, am avut adesea impresia că mă aflu în fața unui copil mare. Mintea lui extrem de imaginativă părea mereu deschisă spre joc și năstrușnicie. Multe din ipotezele lui critice au putut să pară la început stranii, șocante, deconcertante, pentru a fi apoi treptat adoptate, citate. În ingeniozitatea lor, ele păstrează și un grăunte de ingenuitate, seriozitatea lor e instinctiv subminată de gratuitate și plăcere a jocului.“

(Mircea Martin)

RĂTĂCIRILE BUDUCADAMICE (II)

Regăsindu-și pacea (e un fel de a zice) la mașina de scris, Ana Blandiana n-a declarat cu vreo ocazie că ar fi ispitită de președinția Uniunii Scriitorilor, dar, cu toate astea, Ioan Buduca aruncă pe piață destule diversiuni, fără să se documenteze în prealabil. Printr-o halbă de bere, ridicată la înălțimea privirilor, poți să vezi și să-ți imaginezi orice și, în special, chipuri care nu-s asemănătoare cu acelea pe care ai vrea să le zărești și să le plasezi în anumite fotolii. Gazetărie de cartier! * În goana de a agăța subiecte (depistarea candidaților e partea lui sensibilă!), I. B. face valuri, pescuind, cum e de la sine înțeles, în ape tulburi. Aruncând-o la președinție pe Ana Blandiana, a dat încă o dată cu bățul în baltă, căpătând pe fața-i trudită stropi ce n-au sărătura lacrimilor, ci numai damful nămolului. * Când ajunge la numele lui Nicolae Manolescu, I. B. formulează fraze zdrențuite de felul celor care urmează: „... ceea ce mai degrabă vrea să spună că toate corăbiile politice ale directorului de la „România literară“ s-au scufundat și iată-l cu coada între picioare la poalele unei mize culturale mai modestă, fără anvergură, învins, deși părea a avea cei mai buni elefanți, cele mai bune scuturi, ca într-o faimoasă poezie a lui Eugen Jebeleanu“. * Ceea ce ne uimește la Ioan Buduca e faptul că el adună nucile cu perele și obține, în final, corcodușe. Tot nu realizează că mizele culturale-s perene, pe când cele politice-s vremelnice, de cele mai multe ori, oneroase. Stilul său gazetăresc, marinăresc (ca să nu zicem pompieristic) îl califică îndeajuns, astfel că zvonurile lansate de el, chiar dacă unele se vor confirma în timp, nu fac decât să deruteze electoratul, totuși select, care numai de aceste *injecții* n-are nevoie acum, când responsabilitatea de a alege un președinte al U. S. autoritar, moral, devine o primă urgență. Sigur, I. B. e o fire jucăușă, cu multe doze de infantilism, dar până și amuzamentul său trebuie să aibă o limită. Altfel, probleme serioase, intrate în repertoriul unui scamator, își pierd orice relevanță.

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor
din România

■ Fundația Luceafărul

Apare cu ajutorul Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Simona Galațchi (corector)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROL

Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile
poștale din țară. Revista noastră este înscrisă
în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

putem fi citați pe internet la adresa:
<http://bic.romlit.ro/email/luceafarul@bic.romlit.ro>

LOBBY ȘI CONFUZII

de HORIA GÂRBEA

De ani buni, de când m-am apropiat de teatru privesc fascinat cum se fac și se demontează ierarhiile în această artă și, parcă mai mult ca în oricare dintre încrângăturile culturii subiectivitatea crâncenă, "lobby"-ul și partizanele aduc succese iluzorii, creează idoli din nimic și ignoră cu evident sadism valori evidente. Să ne înțelegem: câștiguri fabuloase nu au fost și nu vor fi în teatru. Toată "mafia" pe care o contemplu, cum ziceam, uimit, dezvoltă "familii", "nași", "crime organizate" (împotriva artei și bunului-gust) cu un singur scop: mângâierea orgoliului, a amorului propriu. Când nu, cum iarăși spuneam, sadismul.

Ce voluptate trebuie să simtă un ins care n-a pus piciorul pe o scenă, nu a îndrămat pe nimeni cum să joace și n-a cusut nici măcar un nasture de costum când, instalat în postură de „judecător“, își satisface capriciul de a decapita măsura și sensibilitatea și de a promova, în răspărul evidenței, pe cine mintea comună nu gândește! Acest tip de mașinație nu are nici măcar un demonism controlat. E vorba, probabil, de un impuls pur ludic, de tiran dement care concepe afirmarea puterii ca fiind proporțională cu dimensiunea injustițiilor făcute.

Diferitele festivaluri cu caracter competitiv și "gale", mai mult sau mai puțin anuale, sunt prilejurile în care acest spirit se vădește cu insistență. Ce poate fi, de pildă, mai strălucit-irațional decât să nominalizezi pentru un premiu "oficial", pentru consacrați, artiști care ilustrează (sau vor ei să se creadă că...) exact curentul anti-oficial, subteran ar trebui, subversiv? Numai la noi e posibil ca și la Salonul Oficial, și la cel Refuzaților, cununile să se împartă acelorași.

Dar pe ce criteriu? E simplu. Este sfânta "conjurație a imbecililor" care simt instinctiv și organic antipatia față de valori și personalități și se grupează automat și visceral în jurul unor mazete de mucava și plastilină. Cel ce încearcă sau chiar izbutește o faptă cu-adevărat magnifică va fi "răsplătit" cu un cor de negații și strămbături. Cel care, dimpotrivă, față o arătare scremută și caricaturală va fi imediat îmbrățișat, iar spectatorii dezgustați vor fi ademeniți cu pledoarii iezuite cum că dracul nu-i așa de negru. Că de fapt e vorba de un avorton de înger căruia numai Sublimii Judecători (des)facători de lobby îi pot sesiza, cu marea lor sagacitate, forma aripilor.

acolade

REGRUPAREA INTELECTUALILOR (VIII)

de MARIUS TUPAN

Chiar și atunci când întâlnim creatori din aceeași familie spirituală, rezultatele lor în domeniul artistic nu-s apropiate: nici n-ar fi firesc atâta vreme cât colaboratorii principali nu-s aceiași, iar subiectele propuse spre dezbateră-s diferite. Mișcările decembriste au dat multor întreprinzători posibilitatea să arate ce pot și ce știu dar, după cum lesne s-a observat, unii scriitori, creditați cu șanse sporite, nu numai că n-au asigurat stabilitatea și continuitatea unor reviste, ci și le-au împins în condiții jalnice, înstrăinându-le până și patrimoniul. Situația unei reviste moldave rămâne notorie în epocă, dar nu a fost singura care a trecut prin re-structurări bizare, amenințată să dispară din cultura română. Tinerii furioși, crezându-se fiecare în parte un geniu, n-au putut să se coalizeze în jurul unei publicații înființate special pentru ei, astfel că, în final, au părăsit pe rând corabia, iar deriva acesteia ne scutește de orice comentarii. Fără să fim cinici, trebuie să glisăm în paremiologie și să admitem că fiecare pasăre pre limba ei piere, căci fiecare publicație are liderul pe care-l merită.

Nimeni nu se poate lăuda că ar deține adevărul în acest domeniu și nici nu poate afirma că direcția aleasă de el este singura viabilă, dar se observă, fără prea multe eforturi, ce aptitudini au unii ambițioși în impunerea punctului de vedere. În ceea ce ne privește credem că fiecare publicație literară care se respectă trebuie să-și găsească un culoar favorabil, așteptat de mai mulți cititori și să valorifice textele propuse spre publicare în cele mai optime condiții. Și, nu în ultimul rând, să exprime tendințele artistice la un moment dat într-o cultură încă efervescentă ca a noastră. Spectaculosul peisaj editorial (nu revuistic, cum sunt unii ispițiți să scrie, fiindcă acela exprimă altceva!) stârnește, cum e și normal, multe reacții. Cei care se tem de notițele caustice, fără serm-natură, prezente prin diverse ziare, ar trebui să știe că rolul lor e benefic. Polemicile amicale, contestările întemciate, avânturile spre un podium imaginar fortifică și legitimează unele publicații culturale, oferindu-le multiple șanse pentru emancipările viitoare.

NEAOȘISM ȘI FATALITATE

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Doă căi, dintre cele mai importante, ale evoluției culturilor sunt acelea ale admirației și respingerii. „Omul este suma opțiunilor sale” - este dificil de spus dacă destinul ființei umane se reduce la propriile sale alegeri; sigur pare să fie faptul că națiunile și culturile sunt suma opțiunilor făcute în cadrul lor. Admirația este opțiunea pură, opțiunea adaptativă în modul cel mai liber - respingerea poate fi în mult mai mare măsură un fapt, sau un proces, care scapă voinței libere însă, chiar și în acest caz, caracterul opțional propriu actului rămâne foarte semnificativ. În admirație, subiectul își exprimă ideile sale cu privire la perfecțiune - respingerea, cel puțin pe terenul esteticului, se corelează nu rareori tradiției încorporată în educație. Nu putem opta fără a pregăti; în opțiunile noastre se relevă setul de valori la care aderăm, valori care, în continuare, suferă mutații și evoluează ca urmare a opțiunilor odată stabilite. Cum alege Orientul și cum face acest lucru Occidentul? Diferența dintre principalele arii de cultură nu se constituie, cumva, pe calea organizării în timp a unor lungi serii de opțiuni axiologice și, implicit, culturale? S-ar putea propune, drept bază a deosebiriilor spirituale dintre Răsărit și Apus, un mod diferit de a considera perfecțiunea. În Orient, aceasta este un atribut - sau o obligație - a elitelor; în Occident, este o datorie generală. În principiu, în lumea apuseană fiecare persoană, ca ființă activă, este constrânsă la perfecțiune - perfecțiunea trebuia realizată fie dezvoltând cât mai intens resursele personalității, fie apelând la restrângerea implicării persoanei strict pe nivelul de acțiune și muncă în zona căreia poate atinge un maxim de calitate. O mare editură pariziană, londoneză sau new yorkeză va publica exclusiv acele cărți prin care speră și crede că poate fixa în gradul cel mai înalt atenția publicului, eventual intelectual. Același lucru se întâmplă cu producătorul de avioane de luptă, rachete de croazieră, săpun, costume sau parfumuri. Prin principiul maximalizării utilității produselor se fundamentează concurența, cu meritele și dezavantajele ei. Sculptorul indian, sau poetul ori pictorul chinez au avut, într-o îndelungată

tradiție, aceleași obiective ale excelenței ca și omologii lui italieni, francezi sau germani. Omul din Orient a acrodat însă, totdeauna, o foarte umană înțelegere semenului său mai puțin dotat pentru concurență decât locuitorul zonei occidentale a lumii. Evident, acum diferențele de acest gen tind să dispară. În ce situație se află (sau s-a aflat) cultura noastră - care i-a fost situarea pe această scală a aspirației generalizate la perfecțiune? Mai totdeauna, fără să manifestăm prea multă toleranță pentru alții ne-am acordat, nouă înșine, în chip copios, un astfel de dar. Pe de altă parte, ne-am arătat exigenți, dar nu față de noi înșine, ci față de toți ceilalți. Aș recunoaște ca neaoșită această poziție în fața valorilor lumii, după care noi suntem mereu deasupra judecării, iar ceilalți, mult prea mulți, nedemni de judecata noastră bună. Exercițiile de admirație nu au de ce strica românismului - precum nici acelea de toleranță.

Preferințele muzicale ori din domeniul artelor plastice nu pot fi reglementate, dar nici nu pot fi socotite absolut libere. Poți refuza să admiri prea mult (să admiri cu adevărat, sau pur și simplu să apreciezi) ceva care nu vine într-o înaltă concordanță cu sensibilitatea ta sau cu ansamblul criteriilor estetice la care te raportezi. Rejecția valorilor are însă un caracter întrucâtva mai responsabil - nu poți transfera ușor o operă, poate întreaga operă a unui artist, din categoria valorii în aceea a nonvalorii. Un spațiu de cultură în care se găsește prea mult capriciu în opțiunile de gust este, desigur, spațiul unei culturi suspecte. Evoluția culturală și mișcările abundente în civilizație sunt dovada unei aderențe ferme și îndreptățite a receptivității estetice (precum și morale, existențiale, metafizice, religioase) la un sistem de valori, la o anumită configurație axiologică a conștiinței colective (cât aceasta există) și a conștiințelor individuale. Ion Luca Caragiale a fost dezgustat de Chopin, pe care l-a caracterizat drept „domnișoară”; s-a exprimat nu rareori sarcastic despre Pierre Puvis de Chavanne. Frédéric Chopin a fost neîndoiește, unul dintre marii compozitori ai secolului al XIX-lea, unul dintre cei care au revoluționat arta pianului. Este greu de știut ce i

s-ar putea reproșa în privința creației sale, dar în chip sigur se poate spune că se află foarte sus pe treptele spre perfecțiune în cadrul, extrem de vast de altfel, al programului său de creație, așa cum îl putem descifra din suita de lucrări compuse în scurta sa viață. Romantic, dar format în marea tradiție clasică a lui Mozart și Beethoven, a pus în motivele, în acordurile și în dezvoltările pieselor sale muzicale expresia unei enorme energii și - dacă termenii nu ar începe să devină inacceptabil discriminatorii astăzi - am putea spune că probează o explozivă bărbăție, un dinamism masculin în același timp nobil și intens susținut. Nu a ajuns să dea satisfacție intelectualității poloneze scriind o operă pe versuri de Adam Mickiewicz, dar nu acest lucru trebuie să îl fi supărat pe Caragiale.

Puvis de Chavanne îmbină, în tablourile și frescele sale, o specială distincție clasică, o particulară capacitate de a inova linia, volumele și, în același timp, culoarea, dovedind capacitatea de a concura realizările academice de cea mai înaltă ținută, asociindu-și însă în lucrări o inegalabilă calitate empatică, o nesfârșită deschidere către emoționalitate. A studiat cu Delacroix și Couture, și în multe privințe se poate spune că și-a depășit maestrul. A fost admirat de Seurat și de Gauguin, dar și de scriitori, precum Baudelaire și Theophile Gautier. Vincent Van Gogh a subliniat în chip deosebit, cu privire la pictura lui Puvis de Chavanne, capacitatea conținută în aceasta de a îmbina clasicitatea și spiritul modern. Dificil în aprecierile referitoare la artă, marele Caragiale dovedește în politică o capacitate devastatoare de a admira, pusă în serviciul Casei Regale românești. Nu vreau să spun astfel că atașamentul său pentru Co-roană nu era, pentru acest scriitor de geniu, unul sincer și firesc - atât doar că frazele și cuvintele folosite apologetic de el sună trist prevestitor pentru românism.

Dincolo de aceste exemple, de o foarte limitată relevanță, nu este deloc dubitabil că întreaga noastră cultură merită să își verifice opțiunile, Occidentul, pe de altă parte, transformă cultul său al perfecțiunii într-un fatalism al acestei perfecțiuni - condamnat pare să fie omul la perfecțiune, sau la inexistență. Omul, însă, este sortit să fie *filo-sofos*, neavând cum fi *sofos*; este sortit să fie iubitor de perfecțiune, însăși perfecțiunea venind doar prin grația lui Dumnezeu.

minimax

OMUL DE BINE (II)

de ȘERBAN LANESCU

Prezumată inițial mai curând intuitiv ori doar bănuind că se va produce revenirea personajului numit cândva „omul de bine” confirmatului-s-a ulterior prin observație ca să devină certitudine, în acest sens fiind edificatoare atât experiența con-viețuieii zilnice cât și lectura gazetelor, cu precădere a celor îndeobște apreciate până mai deunăzi drept colțoase ori veninoase și care acum se aliniază în spirit constructiv („Ziua” poate fi un bun exemplu) la fel după cum, la toate posturile, pe sticlă s-a lipit o abureală/tentă roz-bombon. Bunăoară, și tocmai fiindcă împreună cu telenovelele este distracția preferată a gospodinelor și gospodinilor, *talk-show*-ul resimte vădit prezența omului de bine, trănăneala ajungând pașnic-sfătoasă, cu mesaj pozitiv, fără excese de sarcasm ori confrunări ascuțite. Sigur că românii încă mai cârtesc și chiar mai înjură dar mulți dintre ei acum se burzuluiesc altfel, fără înverșunare, încrezători în viitor, așa cum rezultă și dintr-un recent sondaj de opinie în care majoritari au fost cei convingși că suntem puși (cu toții!) pe direcția cea bună. (Întrebare tipică pentru o minte încremenită în etatism-socialist, asta cu direcția, mai mereu pusă în sondaje.) De asemenea, în mass-media deși abundă prisositor relatările de cronică foarte neagră, ele nu fac decât să evidențeze un fel de pornire generală în a curma, hotărât și decisiv, răul astfel încât, dacă ar fi de găsit, barem

la nivel oficial(izat), un simbol melodic al vremii, marșul se dovedește candidatul privilegiat. În fine, pentru această prezentare generală a sindromului ar fi necesară referirea în manieră explicită și la modul cum se resimte prezența personajului în relația generică guvernanta-guvernați însă pe această direcție/temă numai tăcere (și ea specifică omului de bine) dată fiind interdicția imperativului „*Fără politică!*”.

Apoi, o dată identificat și schițat, cum s-a ncercat în cele anterioare, generalul, într-o secvență consecutivă s-ar impune evidențierea ipostazelor particulare ale ipochimenului, descrierea-i dară în funcție de plasarea omului de bine pe diferite paliere/niveluri ale ierarhiei sociale, după cum și corespunzător criteriilor curent folosite în clasificările necesare analizelor sociologice, așa precum vârstă, sex, nivel de instruire, domeniul de reședință și de activitate, eventual chiar religie etc. Se poate atunci identifica mahărul de bine, amărășteanul de bine, muncitorul de bine, intelectualul (aici e-aici...!) de bine, femeia/bărbatul de bine, tânărul/bătrânul de bine, țăranul/orășeanul de bine ș.a.m.d. Mai mult chiar, modelul atitudinal-comportamental al omului de bine se regăsește și, cum s-ar zice, dincolo de gratii - infractorul (unii cu dosare grele) care cooperează binevoitor cu organele, ba încă, în anumite cazuri, vădind o certă vocație și aptitudini de moralist

justițiar. Or, de bună seamă că luând în considerare spațiul editorial disponibil ar fi aberantă intenția descrierii măcar și succinate a fiecăruia dintre particulari - diferitele ipostaze ale omului de bine. În schimb ar putea să încapă o caracterizare a manifestării personajului în funcție de relația conducător-conduși. Despre conducătorul de bine care nu se îndoiește niciodată de îndreptățirea deciziilor sale, iar la nevoie, cum se spune, dă cu barda până și-n Dumnezeu, în bună înțelegere cu subordonatul de bine care execută fără să crâcnească orice dispoziție iar, dacă pur și simplu nu poate să răspundă comenzii întrucât e absurdă, se prefăce, se face că face, așteptând să i se recunoască măcar buna intenție, cu răsplata aferentă. Lesne de seizat, în măsura în care, grație omului de bine, se instituie și se generalizează acest tip de relație, așa cum există deja suficiente indicii, rezultatul este că, în ceea ce se cheamă viața socială, dispăre antagonismul conflictual, perspectiva constituind-o... poporul unic muncitor! Totdeodată, într-o asemenea proiecție, este de așteptat resemnificarea limbajului adoptat și profesat (majoritar) prin psitacism de la «revoluție» încoace. (Excelentă parabola lui Cornel Nistorescu, cea cu *hulpea!*) Stat de drept, contract social, pluralism, societate deschisă, democrație-liberală, privatizare, drepturile omului în general iar drepturile minorităților în special ș.a.m.d. - o sumedenie de cuvinte și sintagme pe care omul de bine și le-a însușit ca să facă față dar în sinea-i știind prea bine că nu sunt decât mofturi cărora va trebui să le găsească întrebuintări adecvate răstălmăcindu-le după nevoie.

SFÂȘIEREA METAFIZICĂ (V)

de RADU VOINESCU

FANTASTICUL ȘI SACRUL

Pe la începutul toamnei lui '93, Dan Stanca publica în „Litere, Arte & Idei“ un eseu pe care avea să-l reia în volumul **Simbol sau vedenie**, în 1995. Este vorba de „SF-ul ca diversivune“. Autorii și cititorii SF-ului, scria Dan Stanca, „au iluzia că pătrund în arcele universului când, în realitate, nu fac decât să măture cu o aplicațiune (...) demnă de invidiat praful acestei planete și al galaxiei în care ea se învârteste.“ Și aceasta pentru că „literatura SF nu a făcut și nu face altceva decât să uzurpe adevăratul fantastic“. Pe scurt, SF-ul, care era la mare modă în ultimul deceniu al comunismului la noi, dar este la mare modă în Occident în continuare, era văzut ca o armă a guvernelor de a manipula și a stăpâni mai bine spiritualitatea popoarelor. Nu suntem departe de Herbert Marcuse, cel din **Omul unidimensional**, numai că venim din direcția opusă. Pentru Dan Stanca, literatura de anticipație științifică (la vremea respectivă am intervenit într-un articol de răspuns, propunând o altă viziune și introducând și un termen care să definească mai bine ceea ce se întâmplă într-unele dintre aceste creații, mă refer la „extranatural“) nu este decât tot o formă care răspunde de diagnosticul de corupție în raport cu sacralitatea originară de care se face vinovată lumea modernă.

Cum am arătat, pentru Dan Stanca fantasticul nu este numai o modalitate literară, el probează cu o elocință care vine din stilul angajat al autorului, adevine la o doctrină. Toate cărțile lui de proză sunt încadrabile în literatura fantastică. În **Introducere în literatura fantastică**, Tzvetan Todorov se străduiește să acrediteze ideea că una dintre funcțiile fantasticului este aceea de a contribui la dezvoltarea narațiunii. Cu alte cuvinte, autorii care cultivă supranaturalul sunt dintre aceia care pun accent pe povestire, naratorii, pentru care pretextul unui eveniment straniu servește (ca și în romanul grec, așa adăuga) relansării epicului. Argumentul acesta se aplică numai într-o oarecare măsură în cazul nostru. Ca, de altfel, și în cazul marii literaturi a lumii, pentru că fantasticul nu joacă rolul acesta decât în câteva dintre operele lui Balzac sau Hugo, ca să nu mai spun că nu-l vom întâlni, practic, la Lev Tolstoi sau, mai aproape de noi, la Mario Vargas Llosa, și ei mari povestitori. Mai este și cealaltă idee a lui Todorov, potrivit căreia fantasticul maschează teme erotice tabuizate de societate. Aceasta are și ea legătură cu romanele lui Dan Stanca și e suficient să trimitem la povestea de dragoste din **Vântul său țipătul altuia** sau la scena din **Ultima biserică** în care naratorul-personaj, Sabin Cerna, este atras să facă dragoste cu Louiza Movileanu. Scoaterea veșmintelor femeii se dovedește o desfoliere lungă, laborioasă, stranie, de nenumărate pânze, țesături aproape imateriale, care o acoperă până când în locul trupului dorit, printr-un procedeu de metamorfoză tipic fantasticului, apare o raclă cu un boboc de trandafir. Ar fi de glosat pe câteva pagini numai pe marginea acestui motiv necrofilic cu reflexe din romanul gotic și fastuos interpretabil pe linia psihanalizei (literatura fantastică, zice Todorov în

amintita carte, se preocupă în special de descrierea formelor excesive ale dorinței sexuale și de perversiuni; Propp, în **Rădăcinile istorice ale basmului fantastic**, descrie mai multe scheme perfect încadrabile acestei observații, iar Freud a consacrat un efort imens relevării mecanismelor producerii straniului și interpretării acestuia).

În cărțile lui Dan Stanca întâlnim, desigur, toate acestea. Dar, spre deosebire de autorii pentru care miraculosul constituie pretextul continuării povestirii (Todorov îi numește pe Balzac, Merimée, Hugo, Flaubert, Maupassant) sau, cum ar fi spus Peter Penzoldt, „îngăduindu-le să descrie lucruri pe care n-ar fi îndrăznit niciodată să le înfățișeze în termeni realiști“ (ceea ce exprimă, într-o altă formulare, interpretarea fantasticului ca erotism disimulat sau transferat), nu mai este vorba, cu rare excepții, de impulsuri ale acțiunii (în **Ultima biserică**, roman de tinerețe, încă se mai întâmplă așa, și mai remarc prezența motivului textului care se insinuează în realitate, influențând-o și reflectând-o simultan, ca la Borges sau la Jan Potocki, în **Manuscrisul de la Saragosa**). Avem de-a face cu manifestări care justifică acțiunea, care o motivează simbolic sau constituie ținta căutării personajelor, unele producându-se abia la finalul romanului ori al povestirii (**Muntele de jar**, **Ritualul nopții**), dar mai ales cu structurări stranii nu mai sunt în legătură cu determinări de tip biunivoc între două lumi, cum se întâmplă în legende grecești, cum se petrec lucrurile în literatura lui E.T.A. Hoffmann, Poe, Villiers de L'Isle-Adam. Evenimentele supranaturale sunt la Dan Stanca revelate ca semne ale unei epifanii divine.

Paradigma literaturii sale se află în linia supranaturalului biblic, care este diferită de a celui homeric. Am ajuns, iată, pe altă cale și urmând altă țintă, la dihotomia pe care o stabilea Erich Auerbach, în paradigma reprezentării realiste, între cele două tipuri de narațiune, al **Vechiului Testament** și al poemelor lui Homer. Desigur că se poate remarca lesne diferența între modalitățile de intrare în legătură a eroilor mitologici cu zeii, nimfele, ciclopul și apariția în fața lui Moise a rugului aprins, pe **Muntele Horeb**, sau înlocuirea cu un miel, de către Yahveh, a fiului lui Avraam, Isaac, destinat sacrificării. Ontogeneza fantasticului are surse în sacru și nu într-o lume paralelă, care din când în când, o intersectează pe a noastră. Acest fel de determinare, dacă pot spune așa, a evenimentului supranatural este tipică și pentru literatura lui Dan Stanca.

Chiar evenimentul magic este în direcția legătură cu lucrarea Diavolului sau cu surparea acestuia de către forța divină. „Am citit undeva că dacă nu se vor mai auzi colinde pe pământ, pământul va intra pe mâna diavolilor!“, spune personajul dintr-o povestire intitulată „**Muntele de jar**“, din volumul **Cer iertare** (volum care, la o primă ediție, realizată într-un tiraj aproape confidențial, se numea **Eu și Iadul**). Lupta dintre incantația magică și rugăciune însoțește, în *background*, multe dintre desfășurările romanești

la acest scriitor care și-a făcut din fantastic o a doua natură. În **Aripile Arhanghelului Mihail** folosește, ca *mise en abîme*, înfruntarea petrecută la Roma dintre Sfântul Petru și Simon Magul, când vrăjitorul s-a prăbușit din levitație în urma rugăciunilor apostolului, în **Ritualul nopții** apare un mistic venit din India și călătorit prin Occident care realizează oprirea soarelui în loc (cei care se ocupă cu paleoastronomia și cu studiul fenomenelor paranormale vor sesiza îndată trimiterea la un obscur, în sensul dificultății de explicare, pasaj biblic). Oprirea soarelui fusese și țelul unui grup de deținuți politici - descoperă la un moment dat personajul narator - care voiseră, în închisoare fiind, să obțină miracolul prin rugăciune.

Dan Stanca recurge aproape permanent la procedeu metamorfozei. Uneori pe structură kafkiană. Nici unul dintre personajele sale nu este însă un Gregor Samsa, ceea ce li se întâmplă nu are legătură cu absurdul, cu metafora dezumanizării în spiritul umanismului cărturăresc apusean. Chiar dacă în **Ultimul om** ființe umane percepute de către semenii lor ca viței buni de sacrificat și mâncat, transformarea aceasta care are drept consecință antropofagia nu vizează altceva decât tot acuza lumii moderne pentru ajungerea la cea mai de jos limită a desacralizării. După cum, așa cum am discutat, metamorfozele pe care le suferă, în **Domnul clipei**, cei atinși de o boală ciudată din cauza căreia le cresc flori în loc de urechi sau de degete sunt o ipostaziere a manifestării puterii divine.

Universul este viu, pulsativ, cu legi și cu dimensiuni care omului îi sunt inaccesibile altfel decât pe cale revelată. Ceea ce provoacă, precum personajelor din **Biblie**, uimire. „Surpriza este pretutindeni, surpriza este fundamentul lumii, dar dacă v-ați amăgit că trăiți în perfectă siguranță, că pământul pe care călcați este mort, că aerul pe care-l respirați e la rândul lui mort și doar vă ventilază plămâni, dacă v-ați iluzionat că în cosmosul acesta doar voi sunteți vii și restul e neînsuflețit, încremenit, supus unor legi stupide din care a fost eliminată surpriza, în care nu se mai poate exprima miracolul, aflați atunci că ignoranța aceasta nu vă poate fi iertată, nu poate fi iertată nimănui...“, scrie într-un pasaj inflamant din **Ultimul om**.

Desigur, cu această credință era imposibil ca Dan Stanca să nu vadă în *science-fiction* o subversiune. Ceea ce nu-l scutește să greșească. Eroarea fatală a literaturii SF și a mentalității care stă la baza creației și receptării acesteia ar consta din cantonarea în materialitatea științei. El propune, în inspirația Tradiției, a marilor mistici, a învățăturii din **Scriptură** un univers în care spiritualul este cel care stă drept cauză a materialului și îi condiționează ipostaziile nenumărate. Nu întâmplător, aproape în toate cărțile sale intervine la un moment dat un preot sau un alt păstrător al Tradiției, oricare ar fi configurarea doctrinară a acesteia.

...Mă opresc aici. Aceasta nu înseamnă defel că am epuizat această generoasă temă a fantasticului la Dan Stanca, după cum nu am epuizat nici posibilitățile de comentare a vastei țesături de teme și motive pe care o reprezintă opera lui. Nu am încercat altceva decât să atrag atenția asupra unor posibile interpretări sau, mai exact, asupra unor linii de interpretare. Fiecare paragraf din ceea ce am scris în aceste cinci episoade poate fi considerat embrionul unui capitol de sine stătător într-o posibilă carte care să se ocupe cu mai multă aplicație și pricepere decât am putut-o face eu, de cărțile acestui autor atât de special.

Mitică și Hyperion ocupă, neîndoiește, un loc cu totul aparte în opera lui Laurențiu Ulici. Mai întâi, pentru că este ultimul manuscris pe care autorul l-a încredințat, el însuși, unei edituri (doar cu câteva zile înaintea întâmplării nefericite care i-a curmat, într-un mod atât de absurd, destinul pământesc), cu rugămintea ca această carte să fie tipărită urgent, cât mai urgent cu putință. Apoi, pentru că **Mitică și Hyperion** este rezultatul unei preocupări care l-a urmărit aproape obsesiv în ultimii ani pe Laurențiu Ulici: aceea de a alcătui un fel de „tablou critic“ al psihologiei și al mentalităților românești întemeiat pe ideea că substanța noastră sufletească reprezintă un aliaj „oximoronic“ în care sunt topite două arhetipuri cu totul incompatibile din toate punctele de vedere: unul latin și diurn (**Mitică**) și altul nocturn și dacic (**Hyperion**). În alcătuirea acestei compoziții atât de paradoxale și de neverosimile, românii au investit pragmatismul, spiritul de solidaritate întemeiat pe un politeism ierarhic și funcțional, mercantilismul, eficiența, dinamismul, inventivitatea administrativă, dar și curiozitatea, limbuția, spiritul ludic în regim de voluptate a competiției violente sau a intrigilor de culise, tendința către cârteală, lipsa de apetit pentru metafizic, adică exact virtuțile și defectele lui **Mitică**, în timp ce contribuția dacică este o infuzie de monoteism bigot, fatalism, instinct de conservare cenzurat de inapetența pentru construcții durabile, inflexibilitate, contemplativism, dezinteres pentru latura practică a existenței, reductibile toate la arhetipul hyperionic. Incompatibilitatea dintre aceste calități/defecte este atât de mare încât Laurențiu Ulici ajunge la concluzia că etnogeneza la români este diferită în raport cu a tuturor celorlalte

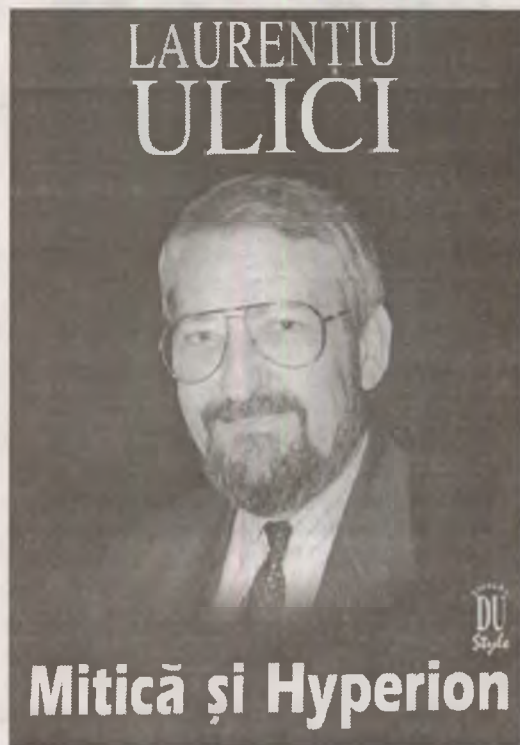
oare romanice, ea nefiind propriu-zis o „romanizare“ (fiindcă, datorită incompatibilității despre care vorbeam, dacii ar fi fost cu neputință de romanizat“, ci de o „daco-romanizare“ sau, altfel spus, de un „proces de fuziune genică“, care a păstrat intacte însușirile tipologice ale ambelor arhetipuri, ceea ce face ca alcătuirea genetică a românilor să fie una „oximoronică“. Ei sunt, în felul acesta, un popor cu două suflete, cu două euri ce nu pot funcționa decât succesiv, căci coexistența lor în simultaneitate ar conduce pur și simplu la schizofrenie. Dar lucrurile sunt încă și mai mult complicate de faptul că procesul istoric al etnogenezei a fost unul „oarecum deturnat“ prin „insinuarea în trunchiul daco-roman a unor seve de alt tip, în primul rând slav, care, dacă n-au putut să modifice esențial natura originară a românului, au fost suficiente pentru a impune, înăuntru-i, câteva accente de alteritate, unele paradoxale sau contradictorii în raport cu substanța originară“. Asemenea „insinuări“ nu vor întârzia să producă „derapaje“, perturbând mai cu seamă raportul de succesiune al celor două euri, deoarece intervine „o nouă genă“, care, acționând ca „un fel de potențiomtru“ exacerbează, în mod irațional și imprezvizibil, fie latura noastră „diurnă“, fie latura noastră „nocturnă“. „Picătura“ de sentimentalism slav va face ca „succesiunea eurilor să nu se mai producă în regim de echivalență“, ajungându-se sau la hipertrofierea fibrei latine (și cresc „spiritul critic“, „adaptabilitatea“ care poate merge până la duplicitate, „imaginația descurcării de azi pe mâine“) sau la exacerbarea filonului hyperionic (și se amplifică pasivitatea,

TESTAMENTUL LUI ULICI

de OCTAVIAN SOVIANY

lipsa de spirit practic, tendința de „absență“ din istorie).

Plecând de la acest „model teoretic“, Laurențiu Ulici va elabora în cele cinci secțiuni ale cărții o „psihopatologie a vieții cotidiene“ românești, nu fără a schița și unele posibile terapii. Astfel încât, **Mitică și Hyperion** se va dovedi, în al treilea rând, un volum mai special în contextul scrierilor lui Laurențiu Ulici fiindcă aduce în prim-plan o latură mai puțin cunoscută a personalității sale, aceea de moralist, căci observația cu caracter doar psihologic (pertinentă întotdeauna) este urmată, aproape mereu, de un demers etic, care, deși lipsit de ostentație, uneori chiar disimulat în spatele unei grimase sceptice, țintește totuși către lecția de morală, pe care însă autorul o administrează în doze homeopateice, cu o infinită prudență, deoarece experiența l-a lămurit în legătură cu eficiența unor asemenea lecții. Și pentru că Laurențiu Ulici nu mai crede cătuși de puțin (așa cum se obișnuia pe timpul lui Socrate și al lui Platon) că a cunoaște binele e suficient pentru a-l și înfăptui, el practică o „medicină“ care își propune să învingă răul prin el însuși, căutând în „morfologia“ sau chiar în „sintaxa“ acestuia acea „fisură“ pe care „exploatănd-o cum trebuie s-o întoarcem împotriva lui însuși, în speranța unei re-deveniri care să nu însemne mutație (...), ci redistribuire a accentelor înlăuntrul aceluiași cod“. Astfel, pentru a fi neutralizată „vocația eșecului“, care face parte dintre maladiile congenitale ale naturii noastre paradoxale, autorul imaginează o „terapie a disperării“, căci „disperarea vine din eșec și totodată aleargă către eșec“, este „de regulă bipolară“, are „la polul plus concentrarea forțelor vitale spre o ieșire, fie și nesigură, fie și dilematică“, în timp ce „la polul minus e amorțirea nervului vital în frica resemnată sau, mai rău, în obișnuire“. Această „extrapolare“ a disperării revine - din punctul de vedere al lui Laurențiu Ulici - politicii care, în felul acesta, redevine ceea ce era mai demult în cetatea grecească, adică o școală a virtuților civice. Iată așadar că, în ciuda viziunii sale sceptice în legătură cu optimismul gnoseologic al socratismului, autorul se dovedește el însuși în cele din urmă un spirit socratic, care crede în valențele educative ale politicului. Cu condiția însă că „lecția“ să fie susținută după o tehnică pe care Laurențiu Ulici pare să o fi deprins tot de la maestrul lui, Platon. Căci în **Mitică și Hyperion** discursul moral sau politic este unul teatralizat (în conformitate cu o anumită deschidere a autorului către „punerile în scenă“ ale barocului), pe parcursul căruia este adaptată o retorică a „simulării“ de evidentă sorginte socratică. Căci acele „grimase sceptice“ despre care vorbeam anterior nu țin de substanța

sufletească a lui Laurențiu Ulici, ele se înscriu în categoria „obiectelor teatrale“, investite aici cu sarcina de a se constitui în „nexusurile vitale“ ale unui demers pedagogic. Neuitând să le reamintească din când în când cititorilor săi că, în ceea ce îl privește, el rămâne un sceptic, Laurențiu Ulici nu procedează în fond altminteri decât Socrate (cel din **Dialogurile** lui Platon). Dacă pe parcursul exercițiilor sale de maieutică, filosoful atenian se vede nevoit să mimeze ignoranța pentru a o putea vindeca, autorul lui **Mitică și Hyperion** apelează, cu aceleași intenții terapeutice la un scepticism „mimic“, care posedă virtuțile curative ale otrăvurilor ce, administrate în dozele potrivite, dobândesc proprietatea de a deveni leacuri. Iar cartea sa devine una mai neobișnuită, în al patrulea rând, pentru că propune o „metodă“, un „principiu pedagogic“ mai eficient, cel puțin la prima vedere, decât remediile din farmacopeea tradițională, acelea care, de atâtea ori pe parcursul timpului, și-au demonstrat deplina ineficacitate. Ceea ce n-ar fi fost posibil dacă Laurențiu Ulici n-ar fi condensat în **Mitică și Hyperion** o întregă experiență de viață: experiența unui spirit curios, dubitativ (și nu sceptic) în înțelesul bun al cuvântului, obișnuit să se întrebe în legătură cu sine și cu semenii săi. Așa încât, măcar din acest punct de vedere, Doina Uricaru are toată îndreptățirea să afirme - într-un bine-simțit cuvânt introductiv - că acest volum masiv și cu un destin atât de aparte „a devenit fără să fi fost poate conceput astfel, testamentul intelectual și moral al lui Laurențiu Ulici“.

ana blandiana

Hölderlin

Valuri de soare și apă curgând pe tavan
Și pătând bucățelele de hârtie
Acoperite cu versuri încălecate,
Călărind nebunește
De-a lungul unor nesfârșite decenii
Sub protecția primăriei și a tâmplarului.

Ce-ar putea să-și dorească mai mult
un poet

Decât odaia rotundă în care
Lumina se face râu
Și râul lumină
Și, în lipsa hârtiei,
Curgerea lor acoperă totul
Cum se acoperă vorbele unele pe altele
Încălecate între ele pe caii nebuniei
Gonind fără să se oprească
Un deceniu, al doilea, al treilea,
al patrulea,
Prin valurile de pe tavan?

Ce-ar putea să-și dorească mai mult
un poet

Decât prietenia tâmplarului
Un deceniu, al doilea, al treilea,
al patrulea,
Până când nimeni nu mai știe
Care este poetul și care este tâmplarul,
Când ies împreună din apa
luminoasă-a odăii
Și intră în întuneric alături
Pe caii nebuniei cărunți...

Peisaj

Dușmani dac-ar fi într-o luptă,
Dar nu-i decât goană spre vârf -
Se-mping laolaltă, se-nfruptă
Și-s vii precum viermii în stârv

Și țara e vie la rându-i
De cancerul care-o devoră -
O, Doamne, încearcă să-i mântui
Pe cei onești măcar o oră!

Nu te speria, nu sunt mulți,
Încearcă măcar să-i ascuți
Dacă nu poți să îi scapi:

Neticăloși, fiindcă slabi,
Copii dizolvați în adulți,
Mare-ncălțită de crabi...

Insulă

Ce fel de pasăre
Care nu zboară
De vinerea până luna,
Chinuindu-se să stea agățată de stâncă
Pentru a-mi da mie
Sentimentul de insulă
În cerul de apă
Ca o cătușă închisă
Despărțitoare de lume?

Ce fel de pasăre
Care se mișcă pe cer
Zgâriind cu aripa mesaje
Înțelese numai de norii
Care se grăbesc înspăimântați
să le-acopere
Cu o umbră în stare să ne cuprindă
pe toți
Ca să ne facă să înțelegem ceva?

Fracțiunea de secundă

Acest poem durează doar atâta timp
cât îl citești:
Data viitoare când îl vei citi
va fi altul
Pentru că tu vei fi altul
Și, bineînțeles, va fi complet diferit
Atunci când îl va citi altcineva.

El există doar în fracțiunea de secundă

A stării tale de spirit
Pe care el o construiește
Din ceea ce găsește în tine.

Trecătoare operă
Ca o foaie de hârtie
Pe o apă curgătoare
Mereu în altă direcție

Neavând nici o importanță
Cine a pus hârtia acolo
Și dacă a scris ceva pe ea..

O nouă rasă

O nouă rasă
Cu picioare scurte
Înfipite pân'la glezne în pământ
Cu șoldurile-ncăpătoare
Și fălcile puternice trosnind;
Brațe de arbori smulse, și țigări
Miros de carne arsă și parfum
Și tranzistoare mângălind tăcerea
Aici-Aici-Acum-Acum.
Ceru-ncălțit în crengi și fără păsări,
Aripile fără pești, pământul stins
O nouă rasă. Putrezi de putere.
Nobila moarte-i uită într-adins.

În miezul pământului

În miezul pământului ascunsă
Și trecând prin pământ
Așa cum trec razele luminii
Prin aer,
Ajungând la semințe,
Făcându-le să dea rădăcini,
Apoi frunze și flori,
Apoi fructe și sămburi,
Din aproape-n aproape,
Fără să spere prea mult,
Chiar nimic.
Și totuși,
Făcându-și datoria
În miezul pământului închisă
Ca-ntr-o sferă
Iradiind prin straturile țărâniei,
Lipsită de pretenții,
Lipsită de ambiții,
Dar încăpățanată,
Supraviețuitoare.

În numerele precedente ale „Lucafărului“ am prezentat cărți de mărturie, opere ale unor distinși intelectuali care, prin vârstă apropiată și experiență comună, dar mai ales prin apartenența lor la o anumită lume, oferă imagini, portrete, situații din trecut, demersul fiind făcut sub semnul normalității - dacă a fost ceva normal în jumătatea de secol cuprinsă deopotrivă în regimul carlist, scurta încercare de stat totalitar a legionarilor, dictatura militară a lui Antonescu și războiul, în sfârșit, după un scurt intermezzo democratic, noaptea comunistă. Nu mi-am ascuns nici într-un caz, nici în celălalt prietenia care mă leagă atât de dr. Mihail Constantineanu, autorul volumului **Doctor la oameni de seamă**, cât și de Annie Benteoiu, ultima venită cu un volum mai masiv, intitulat **Timpul ce ni s-a dat**. Pe amândoi i-am îndemnat să scrie, dar acum îi exhortez să continue, deoarece materialul de fapte rămâne imens, iar dezvoltările se fac destul de zgârcit de către cei care au dreptul să vorbească. Luând cuvântul la librăria unde a fost lansată ultima carte menționată de mine, am citat vorba unei prietene comune, care, observând și ea această mare a multor martori ai acelor vremi, o explica prin aceea că lumea „foștilor“, persecutată de comuniști, e împiedicată să se vaite, să divulge, să revendice printre altele și datorită *bunei creșteri*. Este aici un mare adevăr care străbate tot procesul de punere în cauză a perioadei comuniste atât de sumbre și efectul, după mine, este că realitatea de fiecare zi se reduce, se palidifică prin acest proces, este lăsată de-o parte, memorialiștii întrecându-se în a ne prezenta excepționalul sau numeroasele momente dramatice, care își au desigur importanța lor, dar nu reprezintă chiar totul, însuși patetismul măcar involuntar ducând la simplificări și la viziuni false.

Prevăzând situația, o serie întreagă de scriitori comuniști, de la Titus Popovici și M. Beniuc, până la Silviu Brucan și Ov. S. Crohmălniceanu sau Maria Banuș s-au grăbit să prezinte publicului versiuni cel puțin omisive, când nu și pleoarii pro domo, sau secrete din „complexa“ și ciuita lume a ștabilor. Obligația de a răspunde, măcar acum când avem și noi cuvântul, m-a făcut să îndemn pe oricine să depună o mărturie, indiferent de gradul său de participare la nenorocirea generală și de situația pe care până la urmă și-a făcut-o în noul regim ce le programase moartea. Ei au de înfruntat prejudecata că, fiind vorba de niște lucruri prea cunoscute, ele nu mai trebuie spuse. O evocare simplă, fără pretenții „demascoatoare“, pune în lumină situația unor oameni excepționali care, în covârșitoare majoritate, au cunoscut rigorile închisorii (fără ca asta să fie subiectul cărții sale!) au fost excluși, marginalizați, omiși de pe listele de onoruri sau siliți să părăsească țara, pentru a se salva pe ei înșiși sau progenitura.

Ei, bine, printr-o fericită coincidență, nu mi se uscăse bine cerneala pe cele ale mele două texte, și s-a întâmplat să particip la evenimentul sărbătoririi lui N. Balotă, momentul aniversar, organizat sub egida UNITER, coincizând cu apariția ediției secunde din **Caietul albastru**, o carte care a produs o adevărată valvă, o carte apărută „proape „arheologic“ în alt moment al istoriei noastre decât acela în care a fost redactată, dar care a putut beneficia printr-un adevărat miracol de comentariile scrise și orale ale autorului însuși. (Și pe aceasta am prezentat-o în „Lucafărul“, în două cronici care nu au decât meritul promptitudinii, în clipa de față ea aflându-se în situația de

TRECUTUL CARE VINE

de ALEXANDRU GEORGE

carte de referință pentru epoca 1954-1960 și pentru situația unui tânăr intelectual care trăia drama de fiecare zi a distrugerii culturii române, abdicărilor, trădărilor sau, în termeni mai vechi, vânzărilor unuia și altuia dintre cei chemați să o susțină.) Nici cartea acestuia nu este una în care se descriu ororile detențiilor, ci doar efectele regimului de teroare și de blocare față de cultură, de asfixiere și distorsionare a unui mediu cultural. Asupra unor oameni „liberi“.

Cei care nu au trăit pe atunci și își extrag informațiile din falsurile puse în circulație de comuniști, luând de bune și anumite clișee și imagini stereotipe ce s-au consolidat între timp, ceea ce nu este accesibil înțelegerii este nu doar adevărul cu majusculă, dar și varietatea surprinzătoare a situațiilor. Comunismul n-a fost unul și același lucru de la un capăt la altul: cei care au murit pe la mijlocul anilor '50 nici nu vor fi visat că pe la mijlocul celui următor se va produce o adevărată răsturnare de situație și majoritatea vedetelor de prim-plan ale literaturii din perioada Terorii vor dispărea, vor fi uitate (M. Beniuc, M. Banuș, M. Davidoglu, V.I. Galan, Ion Istrati, dar și Dan Deșliu, V. Tulbure, Eugen Frunză, Veronica Porumbacu etc.) dintre care unii au făcut mari eforturi de adaptare la noua situație survenită o dată cu valul descoperirii literaturii interbelice, al noilor promoții de scriitori, dar și a celor ce fuseseră amuțiți din diverse motive în primii ani ai comunismului. Aceștia din urmă au fost cei mai periculoși pentru nomenclatura literară din acea vreme, consolidată prin ukazuri de Partid și prin răsplătirea unor servituți politice, deoarece un I. Negoieșcu, Șt. Aug. Doinaș, Ov. Cotruș sau I. D. Sârbu (ca și L. Dimov, Radu Petrescu, M. H. Simionescu, Alexandru George, M. Ivănescu etc.) se dovedeau niște pene foarte productive dacă nu niște inși puși pe fapte mari. Atunci Marin Preda, unul dintre cei mai marcați scriitori ai regimului, a dat glas unei profunde îngrijorări, cu o sinceritate destul de naivă pentru a se face acceptată:

- Țăstia n-or să ne belească?

Întrebare la care răspunsul se cunoaște astăzi și nu a fost chiar de spaimă pentru autorul **Moromeților**. Vreo răzbunare nu i-a venit nici de la „Carion pușcăriașul“, cum îl numea el prin anii '50, după ieșirea acestuia din închisoare, dar nici de la „revanșarii de la Bonn“, cum îi botezase tot el pe membrii Cercului literar de la Sibiu, cărora le presupunea intenții crunte. Or, printre ultimii s-a aflat și N. Balotă, care nu s-a răzbunat cu pistolul, cu pumnalul sau cu ciomagul, ci a dat o replică implicită literaturii noi prin anvergura și stilul acțiunii sale, apoi și una explicită, atunci când s-a putut.

Nu aș vrea, însă, să se creadă că directorul Editurii „Cartea Românească“, deputatul în M.A.N. și scriitorul a cărui „poziție“ în peisajul politico-cultural tot câștigase grade în ierarhia ultimilor ani de comunism trăia efectiv cu spaima de răzbunări, acțiuni subversive și contestații. Pentru a se pune la adăpost de o atare eventualitate, el nu a „cumbătut“ pe nimeni, a făcut altceva, urmând exemplul multor alora, în frunte cu marele său model, abilul Zaharia Stancu. Acesta, dar și Paul Georgescu, G. Ivașcu, Mihai Gafița și atâția alții au atras în complicitate,

ajutând largi categorii de defavorizați. Era o metodă foarte bună și care nu-i costa nimic, le atrăgea simpatiile unor naivi și în același timp le consolida lor o poziție de superioritate în cadrul unei noi ierarhii, despre care se putea afirma că nu era total viciată precum fusese cea din prima generație comunistă (M. Preda, foarte prudent chiar în această privință a sprijinit efectiv pe câte un Al. Papilian sau Costache Olăreanu, deși erau doi prozatori, dar de o specie ce nu intra în concurență cu el și nu-l puteau deranja.)

Dar cel care a avut momentul de glorie, încercând dubla manevră a ajutorii „foștilor“ dar și utilizarea tinerilor, mai ales poeți, în acțiunile sale e răzbunare (având în bună măsură și o adresă antisemită) a fost Eugen Barbu. Cnaclul **Lucafărul**, revista cu acest nume, dar și „Săptămâna“ în epoca ei cea mai bună, de la început au fost expresia unei asemenea politici, care era într-un anume fel justificată de trecutul dubios al celui care le-a patronat. „Săptămâna“ a avut la început colaboratori precum N. Carandino, Ion Negoieșcu, C. Regman, Romulus Vulpescu, pentru scurtă vreme, după cum la „Lucafărul“, sub conducerea lui Eugen Barbu, și-a desfășurat o acțiune fructuoasă Vladimir Streinu (nu mai vorbesc de publicarea din când în când a poeziilor lui Mircea Popovici și Mihail Crama, din aceeași generație cu directorul publicației, care înțelegea să mențină unele legături cu ei în spirit camaraderesc).

Epoca liberalizării, care a urmat schimbării de linie a Partidului, a dus la multe situații favorabile de afirmare pentru câte un scriitor sau altul dar într-un spirit nu o dată echivoc. (Este chiar posibil ca unii dogmatici, văzând cum au evoluat lucrurile, adică trecerea lor pe linie secundară sau chiar moartă, să fi regretat însă această generozitate cu urmări mai degrabă neplăcute. Semne sunt în această privință, o corectare istorică e de așteptat să aducă precizări.)

Pentru a încheia pe o notă mai veselă, să spun că eu, care am trăit cu acuitate și maturitate a cugetului aceste momente cruciale pentru literatură în comunism, am simțit din partea tuturor celor mai vârstnici sau mai tineri, dar todeauna mai „consacrați“, deopotrivă atracția, rezerva, voința de a mă ajuta și capta, iritarea de a descoperi în mine un rival periculos în perspectivă. I-am spus unui culturnic, care prin anii '70 afecta „deschiderea“, că situația mea de om programat să fiu anihilat de regimul comunist semăna pe atunci cu aceea a ofițerului care-și trimite trupa la un atac știind că va fi căsăpărită, dar are surpriza să descopere apoi că a cucerit poziția și doar cu pierderi minime. Scena, povestită de Camil Petrescu în romanul său despre război, îi trezește autorului o comparație sugestivă: cu țaranul care, vrând să se scape de un câine, îl ia cu el la oraș gândind să-l facă pierdut prin târg, dar seara se trezește cu el sub roțile căruței, dacă nu sosit mai repede acasă, ceea ce-l silește și pe stăpân să mimeze bucuria.

Pe la mijlocul anilor '70, atunci când lucrare din plin liberalizarea, lumea literară se umpluse de tot felul de scriitori, nu selecționați după criterii politice, ci foarte eteroclit „regăsiți“, toți afectând bucuria de a se afla împreună.

PAȘTELE

Există o zi în Valea lui Alb când poți să te arăți măreț. Ziua de Paște.

Altminteri, toată lumea caută să fie în formă: se gătește în haine noi de sus până jos, prepară bucate gustoase pe care le împachetează în ștergare și le încarcă în coșuri, își ia un aer plin de solemnitate și o pornește în alai, de dimineață, spre biserică. Se umple satul de mireasmă și culoare... Ziua de Paște e în Valea lui Alb deosebită. Adică nu numai o zi frumoasă, ca orișunde, mai aleasă decât altele, ci ziua unică, pentru care albeștenii se pregătesc un an întreg, dându-i însemnătatea maximă, dedicându-i toate energiile... Chiar și în toiul celorlalte sărbători de peste an, ei nu uită să se gândească la Paște, să-și rezerve bucuriile cele mari pentru Paște, să-și facă vise care nu se vor împlini decât de Paște.

Da, Paștele e în Valea lui Alb minunat, dar de minunății, firește, nu se simt toți în stare. Ci puțini. Cineva la un Paște o dată.

De pildă, în anul Revoluției - însă, țineti-seama: Paștele a fost înainte de asta, când nimeni nu visa la ce-o să vină -, s-a întâmplat următoarea poveste. Nu se sfârșise încă slujba de dimineață, când la poarta bisericii s-a oprit o mașină ca un soare, exact ca alea din filmele americane, iar din mașină a coborât un bărbat înalt, frumos ca un arhanghel, care a întrebat: "Tata e pe-aici?" Tata! s-au mirat țărani din preajmă, iar muierile au dus mâna la gură. „Care tată? Cine ești dumneata?” „Sunt Gavriil al lui Iancu. Cel din State... Nu mă recunoașteți?” „Doamne, Gavriile... de unde să te mai recunoaștem, dacă ai plecat de cînșpe ani? Ești complet schimbat. N-o să te recunoască nici tat-tu.” „Chemați-l, bă, pe Iancu. Spuneți-i că i-a sosit fecioru... Acu ai sosit?” „Acu.” „Direct de acolo?” „Direct.” „De la capătul pământului?” „De la capătul pământului... Am adus vești bune!” „Ce vești?” „Stați ușor...”, că am să vă povestesc.” Și când a început să le tănuiască, uite-uite, ce schimbări se apropie, albeștenii, îm!, îl ascultau cam într-o doară, venindu-le greu să-l creadă, însă după ce s-au adevărit, mai apoi, lucrurile...

Asta a fost cu arhamericanul Gavriil...

Anul trecut - ca să luăm și un exemplu mai dincoace -, s-a petrecut alta la fel de interesantă. Chiar în biserică. Se înșiraseră oamenii pentru împărțășanie. La un moment dat, venind de afară, se așază la rând și o femeie cu un copil în brațe. S-au stărnit brusc șușoteli, care s-au transformat curând în vacarm. Vacarm într-un lăcaș sfânt? Era un fapt nemaipomenit pentru Valea lui Alb. Un sacrilegiu. Ce se întâmplase?... S-a oprit părintele din împărțășit, să ia aminte. Femeia cu pruncul în brațe, ținută de priviri din toate părțile, era Cătălina, fata lui Gheorghe Botezatu, cantorul bisericii. Se aflau de față părinții: taică-su în strană, mă-sa străjuind coșul, de pe masa cu ofrande. Rămăseseră amândoi stană. După știința lor, și a întregului sat, Cătălina, studentă la limbi străine, nu era măritată. Născuse un copil nelegitim?... Nu numai. Sau, în orice caz, nu fusese asta șocul cel tare. Putea să-l fi născut și legitim, hiba era mai bălțată. Când și-a săltat odorul cu capul în sus, parcă spre a i-l admira cu toții, toți au văzut: fătul era un negruț drăguț, cu părul cârlionțat, cu buzișoarele răsfrânte, cu ochișorii strălucitori pe chipu-i de abanos..., scump foc... își agățase o mână de pletele blonde, superbe, ale mamei. Ai cărei părinți, stană, cum am spus!... Rumoarea a atins apogeul când a intrat în biserică și harapul, care, presimțind ceva, sărise în sprijinul familiei, în drumul ei spre altar, unde micuțul creștin urma să

viorel dianu

fie împărțășit.

Iac-așa!

Se crease, vasăzică, un fel de tradiție în Valea lui Alb: în fiecare an, de Paște, cineva să rupă gura oamenilor printr-o ispravă de pomină. Să intre în legendă.

Deci... Cui îi erau destinați laurii în acest an?

Trebuia așteptată ora ideală: între zece și unsprezece. Când...

Se făcuse zece... Gata!

Zece jumătate... Hai!

Unsprezece...

Începea lumea să se frământa. Timpul se scurgea tropotind. Și nu apărea nimeni: nimeni despre care să zici că... Nu se întâmplase nimic: nimic care să îi se pară... Nu cumva Paștele ăsta avea să treacă fără evenimente?

Imposibil. Omul cu fapta lui teribilă era obligat să vină. Își schimbaseră numai programul.

Părintele Nicolae terminase slujba, sfințise pâinea și vinul - paștele! -, binecuvântase bucatele din coșuri și ieșea în curte, să blagoslovească și bunătățile ce se aflau așternute pe mese. Erau mese cât cuprindea curtea. Iar oameni, câtă frunză îi iarbă. Mirosurile de ouă roșii și cozonaci, de friptură de miel sau cârnăciori de porc, de țuică de prună și vin de buturugă se ridicau până la cer. După șase săptămâni de post, aceste delicatase erau răvnite și cu sufletul. Iar dacă părintele își încheia binecuvântarea și oamenii porneau să se înfrupte din ele, nu le mai trebuia să vină nici împăratul și nu i-ar mai fi mișcat nici o întâmplare, oricât de strașnică.

Așa să fie?

Albeștenii mai aruncară o otheadă spre poartă, tot sperând ca măcar în ultimul minut să apară omul faimos. Cercetară mașinile de la stradă: se adunaseră mai multe ca oricând. Freamătul mulțimii din curte și numărul acesta impresionant al mașinilor de la drum făceau, în fapt, frumusețea Paștelui la Valea lui Alb. De la an la an, se înmulțeau și oamenii și mașinile la poarta bisericii. Era o datorie și o fală, pentru toți cei plecați de acasă și care izbândiseră pe acolo pe unde ajunseseră: să se întoarcă de Paște în

sat cu o mașină, să-i ferească poporul. Mașina reprezenta dovada reușitei supreme în viață, încununarea existenței oricărui albeștean... La început, desigur, de mare cinste se bucuraseră mașinile autohtone. Cum altfel?... Însă mai pe urmă, când porniseră să se arate astea străine, care de care mai moțate și mai fudule, se schimbaseră judecata oamenilor, născându-se un nou criteriu de apreciere. Mașini aveau, de acum, mulți, dar a cui e cea mai simandicoasă? În anul ăsta, bunăoară... Tuturor le sărea în ochi, de departe, Mazda lui Petrișor Mihalcea Natural: era ditamai consilierul prezidențial. Pentru că... ei, da!... din Valea lui Alb suise cineva până la rangul de consilier prezidențial. De mirare, totuși, cum de Petrișor Mihalcea, lăsându-i Mazda la o parte, nu incita atenția localnicilor prin nici un gest ieșit din comun. Ba, dimpotrivă, chiar îi descourajase pe cei care încercaseră să-l scoată în vreun fel în evidență și se păstrase toată vremea în expectativă, impunându-și o ținută sobră, rezervată. Hm!... El să fie omul?... Ți-a care tace și face, pregătindu-le albeștenilor cine știe ce surpriză?... Până nu vezi, nu știi. Dar dacă e el, de ce nu se grăbește? Pune răbdarea oamenilor la încercare?... Ori, poate, s-o luăm și așa, tocmai prezența sa, simpla participare la sărbătoarea de Paște în Valea lui Alb, însemna mai mult decât un eveniment? Ținând cont că e cine e. De ce na... Adicăte, ăsta nu e un fapt de soi, să te mulțumești cu el?

Deodată cu binecuvântarea bucatelor, părintele Nicolae îi dezlegă și pe credincioși de la post. O baghetă magică dădu semnalul de deschidere al multasteptatului concert: răsunetele ciocniturilor de ouă se înălțară zglobii, umplând văzduhul.

- Hristos a înviat!

- Adevărat a înviat!

Nici o plăcere nu-i mai deplină decât să dezghioaci ouăle roșii, încondeiate, de Paște. Nici una... Neînșoșite, nu se dezghioacă niciodată atât de frumos și de ușor. Acum, găoacea se dezlipește perfect de pe albuș, în așchii mari, iar albușul rămâne strălucitor și intact; o încântare să-l privești. Și parfum distinct îl înconjoară ispititor. Bucuria de a mușca din el e necuprinsă. Ai adăstat clipa asta șase săptămâni. Dar, în fine, a sosit: ții în mână oul scilpitor și aromat; gustul trebuie că-i este grozav.

Unii apucară să înghită, alții rămăseră cu ou gură, când auziră un huruit prelung la marginea satului și simțiră că le trepidează pământul sub picioare. Huruitul răzbătea dintre Dumitrești și se rostogolea încoace. Nu era de cutremur. Dar uimirea tuturor fu la fel de absolută ca și spieretura provocată de un cutremur adevărat.

- E trenul de unșpe treisćinci! spuse Melete.

Fără nici un dubiu, acel tren era Numai că...

- Trenul de unșpe treisćinci nu intră în Drăgășani?

- Intră în celelalte zile... Astăzi o să poposească în Valea lui Alb.

Lumea îl scrută bănuitoare: ăstuiia îi zburaseră mințile...

- Mă Melete, mă băiatule... Cum să ajungă un tren în Valea lui Alb?

- Pe roțile lui, bineînțeles...

- Melete, tu te-ai scrântit? Trenul nu e căruță...

- Nu e, dar nici ăl care-l conduce nu e căruțaș. E mecanic clasa-ntâi: bărbat cu trei coaie. Barbu Caraiman! Pe el îl așteptam noi și nu mai venea. Ei, acum vine!

Măinile oamenilor lăsară încet bucatele pe mese. Pofta de a savura primul ou de Paște fu amănat, necondiționat, fiind întrecută de curiozitatea de a vedea mai întâi minunea. Pentru că, oricât l-ar fi șicanat prietenii pe Melete, șuieratul trenului, care răscolea văile, respingea orice speculație. Din clipă în clipă, balaurul trebuia să răsară de după cotitură. Iacă!-! Locomotiva - cât școala, vagoanele - cât casele. Se apropia mâncând pământul. Dacă intra în

Dumitru Nicolcioiu

Rondel gramatical

(Lucafărul, nr. 2/2001)

Caut de mult un adjectiv
să fie bun de epitet
și astfel o să am motiv
să-l scriu și să devin poet

Am dat și știre în cursiv
într-un ziar și nu regret,
Caut de mult un adjectiv
să fie bun de epitet

Desigur, nu-s așa naiv
să cred că poate-ncet-încet
voi publica și efectiv
o să mă umplu de bănet.

deși, mai știi ce adjectiv...

Lucian Perța

Rânjetul lui Melete îi rupse pe oameni din vraja
poveștii, care îi sedusese ca pe niște copii, îi stărni
să căsune cu întrebări pe Barbu.

- Și cum, mă, în loc să aștepti la semnal, acolo...,
la pasaj ai luat-o la vale, prin oraș?

- Dar pe unde?

- Pe Strada Mare?

- Bineînțeles.

- Și lumea?...

- Se dădea la o parte, că doar nu era să stea în
calea trenului.

- Și nu se închina?

- O-ho-ho!...

- Și când ai coborât pe ulița Țigăniei, n-ai călcat
din puradei pe nici unul?

- Nici... Urlam cu goarna la ei, de se ascundeau
prin găuri ca potârnichele.

- Și după ce ai traversat Oltul? Prin sate..., cum
a fost?

- Am ținut șoseaua: prin Poganu, prin Dumit-
rești... În Dumitrești, să știi, e frumos ca la noi. În
curtea bisericii, lumea de pe lume. Cu mese, cu
coșuri, cu bucate..., o minunăție! Un moment m-am
gândit să opresc, să mai dau jos din călători, dar tot
atunci mi-am zis: Lasă, bă!... Pe ăștia care sunt,
douăzeci-treizeci în tot trenul, avem cu ce îi ospăta
și noi. Am tras doar un țignal prelung, să-mi arăt
respectul față de credincioși și atât.

- L-am auzit... Melete ne-a zis că ești tu, dar
nouă nu ne venea să credem. Până nu te-am văzut.

feciorul se îmbrățișară, stingându-și focul, după care
el se dădu pe mâna sătenilor.

Înconjurându-l ca pe un erou, îl conduseră spre
biserica în triumf. Oamenii din curte, care își
părăsiseră locurile și se buluciseră la poartă să-i taie
calea, îi strânseseră mâinile cu îmbărbătare și îl
sărutară pe obraji, cei aflați mai în spate se întindeau
să-l bată admirativ pe umeri, ori să ajungă măcar să-
l pipăie pe brațe și pe trup, ca pe un idol...,
căpătaseră, iată, un idol..., femeile, rămase mai la
distanță, îl sorbeau și ele din ochi, copiii fremătau de
asemenea de neastâmpăr să se strecoare până în
preajma aceluia nene. care, acum nu, dar mai târziu o
să-i urce neapărat în locomotivă, să le arate cum
merge și să-i plimbe cu ea încolo și-ncoace, la deal
și la vale, învățându-i să sune cu sirena și să facă
toate câte le-or trece prin cap..., nici să nu se
gândească altfel. Eh, fusese blagoslovită Valea lui
Alb, de acest Paște, cu un eveniment strașnic. Îl
râvnise lumea din inimă, dar fusese răsplătită. Prin
urmare, să se bucure de el.

La masa Paraschivei se alăturară alte mese,
femeile le înveliră cu ștergere, întinseră pe ele
pâinea, ouăle, friptura, cozonacii, băuturile și se
porni ospățul. Aici și la toate mesele din curtea
bisericii. Nu putea să-l mai împiedice ori să-l întâr-
zie cineva nici măcar cu o secundă. Așteptarea ten-
sionată dinainte, suspansul, emoțiile de pe urmă în-
tinseseră la maximum coarda răbdării tuturor; venise
și vremea petrecerii. Încetară brusc discuțiile și se
pogori liniștea. De pretutindeni răzbătea doar trosne-
tul fălcilor înfometate și nu răsuna decât ciocni-
turile de pahare și de ouă spărgându-se neconținut.
Se mânca și se bea pe îndesate, cu nesaț, nimeni nu
trăgea chiulul. Postul fusese lung, jindul mare. Iar
acum aveai dintr-o dată în față o sumedenie de
bunătăți: și cârnăciori de porc, și icre de pește, și
salate boierești, aduse de copii de la oraș..., trebuia
să prididești. Era muncă, nu glumă.

După primul rând de bucate și după primul rând
de pahare cu vin, pofta oamenilor se mai domoli. Se
puteau reînnoia poveștile. Pentru că de aici înainte
vinul devine gustos dacă e vorbit. Și, slavă
Domnului, motiv de vorbă era. Barbu Caraiman le
pusese pe tavă un subiect gras, cum nu se există.

- Hai, bă, nu ne mai fierbe... Zi!

- Ne-am ghiftuit, ne-am uns sufletul!..., te
ascultăm.

Barbu le mai ostiose curiozitatea convivilor săi,
cu firimituri de poveste, și printre înghițituri, dar le
păstrase miezul pentru un ceas mai bun, care, se știe,
nu e la începutul petrecerii, ci spre sfârșitul ei. În
plus, fapta sa de astăzi n-ar fi isprăvit-o de povestit
nici într-o viață, dar într-un ceas. Îi vor rămâne
destule de spus și nepoților.

- Păi, ziceți-mi ce vă interesează!

- Cum îți-a venit ideea... Cum ai reușit?

- Cum?!... Ideea îi vine omului ca o scânteie. Și
eu cred că îi reușește dacă n-o clocește în minte prea
mult, ci se hotărăște s-o împlinescă pe loc. Așa cum
am făcut eu. Care, mergând cu trenul, într-o zi sfântă
ca asta - gândiți-vă numai ce suflet era în mine! - o
dată mi-a fulgerat prin cap: Ce-ar fi dacă?... Și, când
m-au oprit la stop la Drăgășani, înainte de a intra în
gară, am decis: spre Valea lui Alb, băiete!... O vedeți
pe mama? E văduvă..., nu mă are decât pe mine.
Asta a fost imboldul cel dintâi, care m-a îndemnat
să... Al doilea: Ce înseamnă Paștele pentru un
albeștean?... O-ho! Trebuie să-l sărbătorească acasă
cu orice preț. Și al treilea: Uitați-vă la mașinile ălea
din drum, cu care au venit unii să se fudulească... Bă,
eu n-am mașină. De-aia am venit cu trenul!... Să le
feștelesc fudulia la toți.

Melete, care le deslușise mai devreme amicilor
săi cum stă cu bărbăția Caraiman, mijii cu subînțeles
spre ei: Ce v-am spus eu vouă, bă? Că ăsta e un om
și jumătate... Le-a feștelit ălora fudulia, iar pe voi v-
a lăsat cu gura căscată. Mai agrăiți ceva!

curtea bisericii - și spre biserică se îndrepta - praf îi
făcea pe toți. Dar, încremeniți de uimire, oamenii
uitaseră și să dea fuga, să se ferească în lături, să
sară gardul, să se pitească pe sub mese și...
Dumnezeu cu mila. Însă ei: nimic, nimic... Priveau în
extaz cum vine namila asupra lor. Cum năvălește, și
crește, și pufnește... Iar ei - neînstare să-și facă nici
semnul crucii. Mai rămăseseră o sută de metri.
Ospățul goarnei amenința cu apocalipsa. Barbu
Caraiman fu recunoscut prin geam, la pupitrul de
comandă al Dieselului, arăta ca un zeu, și era ase-
menea unui zeu, dacă avea puteri să stăpânească
acel monstru înfricoșător, să-l țină strâns în hățuri,
să-i zăvorască gura de foc cu zăbala și să-l
stăvilească... Iar Barbu Caraiman își demonstrează cu
prisos bărbăția și iscusința.

Văzând trenul manevrat cu atâta destoinicie și
oprit, în sfârșit, fără ca să fi vătămat pe nimeni,
oamenilor din jurul bisericii li se dezlegară limbile.

- Bă, am trăit s-o vedem și pe-asta...

- Parcă am fi murit și am fi înviat...

- Așa e că v-ați pișat pe voi de frică?...

Vreo câțiva inși se pipăiră, instinctiv, între
picioare, crezând că Melete îi ginise deja. Dar nu,
ci...

Hă, hă, hă! Râde ciob de oală spartă. Mai bine
te-ai uita la tine, Melete!

Se iscă un haz monstru. Melete, într-adevăr, își
udase pantalonii.

- Bă, dacă noi am trecut prin emoțiile astea..., dar
biata Paraschiva! Ea ce-o fi simțit?

Li se împrăstiaseră degrabă privirile jur-
împrejur, s-o găsească pe Paraschiva, mama lui
Barbu, în mulțimea împeștrită. În clipele de uluire,
de spaimă și de fascinație, cât urmăriseră apropierea
trenului, Barbu Caraiman îi hipnotizase, pur și
simplu, călărind bidiviul acela impetuos, iar de
mamă uitaseră cu desăvârșire. Normal. Sau... Parcă
mai poți aprecia ce e normal într-o împrejurare care
desfide norma? O descoperiră pe femeie la o masă
ropiată, stând singură, încremenită și ea într-o
atitudine de mirare, speriată de moarte, dar și
copleșită de fericire.

- Paraschivo, sări și întâmpină-ți feciorul!

- Nu te-a lăsat... Zezi?

- Bucură-te, Paraschivă!...

Barbu, secondat de ajutorul său, coborîse din
locomotivă și aștepta acum să se golească trenul de
călători. Îi chemă să se strângă în drum. Să fi fost
vreo douăzeci-douăzeci și cinci. Unii arătau
bui-măciți, abia se țineau pe picioare: călătoria fusese
halucinantă și nu se dumireau dacă năzdrăvănia se
sfârșise. Alții jubilau, entuziasmați de aventură...
Înțeleseseră că bărbatul care îi îndeamnă să se adune
era mecanicul trenului. Îl cercetară îndelung, cu un
amestec de stupeoare și admirație.

- Gata, am ajuns... V-am adus la Valea lui Alb.
Vă promit o petrecere pe care n-o s-o uitați toată
viața. La Valea lui Alb e raiul pe pământ. Priviți-!-

Călătorii își îndreptară ochii într-acolo și văzură,
desigur, splendoarea. Mulțimea mașinilor, înșirate
de-o latură și de alta a șoselei, strălucind ca stelele,
furnicarul multicolor al oamenilor din curtea
bisericii, mesele încărcate de bunătăți, biserica înaltă
și albă, înconjurată de verdeață..., totul era de basm.
Nu-ți credeați ochilor: raiul pe pământ la noi, în
zilele noastre? Ce loc fermecat era ăsta și ce lume
trăia aici?

- V-ați convins, fraților?... O să fie rost de
mâncare și băutură pe săturate. Să mergem.

Cu pași șovăitori sau mai sprinteni, străinii își
urmară Comandantul. Se aflau - ori că voiau, ori că
nu voiau - la dispoziția lui: trebuiau să-l asculte. În
același timp, dinspre biserică, pornise încoace o
ceată de bărbați și femei. O parte dintre ei îi luară în
primire pe călători și pe ajutorul de mecanic, alții,
dimpreună cu Paraschiva, îl înconjurară pe Barbu.
„Hristos a înviat!“ „Adevărat că a înviat!“ Mama cu

(continuare în pagina 10)

(urmare din pagina 9)

- Păi, dacă ar fi s-o spunem pe-a dreaptă, nici acu, că te avem cu noi, nu prea ne dumirim. Parcă e vis...

- Ție îți vine să crezi că feciorul tău e cu tine, Paraschivă?

- Oh! Dumnezeu mi l-a adus. Și dacă l-a adus...

Mda!... Bărbații umplură paharele cu vin și cerură îngăduință:

- Barbule, iartă-ne!... Noi știm că tu nu ai voie să te atingi de băutură, fiindcă trebuie să te urci iar în mașină și să pleci, dar dă-ne voie să bem paharul ăsta până la fund în cinstea ta, că ești un om cum nu se mai află. Să ne trăiești!

Ciocniră paharele și răsturnară vinul pe gât. Pe urmă le umplură din nou.

- Țăstălat pentru tine, Paraschivă

Mișcat, Barbu își ridică paharul de pe masă și el:

- Mamă, să-ți dea Dumnezeu sănătate!

Petrecerea se încinsese, când cei din jurul lui Barbu văzură pe cineva că își face loc printre mese și vine spre ei. Nu credeau că Barbu avusese timp să-l remarce pe distinsul domn, dar pe ei îi săgetă o presimțire. Când sosi, Petrișor Mihalcea, consilierul prezidențial, după ce salută cuviincios pe toată lumea, îl chemă pe Barbu de-o parte și-i întinse celularul.

- Ministrul...

Barbu duse telefonul la ureche.

- Alo!

- Caraimane, unde te afli, nebune?

- La Valea lui Alb.

- Aveai tu Valea lui Alb în traseu?

- N-o aveam, dar la Valea lui Alb Paștele e fantastic...

- Caraimane, strânge călătorii imediat, îmbarcă-i în vagoane și în douăzeci de minute să fii în Drăgășani!

- Voi fi, domnule ministru...

Înțeleseseră toți pricina. În fond, era sfârșitul firesc.

- Bă, haideti să bem ultimul pahar!

- Hai!

Numai Paraschivei parcă îi căzuse cerul pe cap. Pe cât să bucurase când își văzuse băiatul, pe atât o copleșise tristețea acum, la despărțire.

- Paraschivo, lasă, fată, că a fost destul... Și a fost frumos...

Cu alai, îl duseră pe Barbu până la tren. Albeștenii se îmbrățișară cu străinii, poftindu-i să le mai facă cinstea și altădată, dacă le-a plăcut, să petreacă Paștele la Valea lui Alb.

Cât îl privește pe Caraiman, cu o droaie de copii după el, sui în Diesel. În șuierile stridente ale sirenei, pomi motoarele. După ce ajutorul lui decuplă locomotiva de vagoanele din față, începu manevrele de dus-întors, ca s-o mute și s-o lipească de vagoanele dinapoi. Avu ceva bătaie de cap, spre fericirea nemăsurată a copiilor, care se văzură astfel plimbați cât le plăcu și câștigară răgaz să sune din goarnă până o răgușiră. Terminând manevra și scăpând, cu scandalul de rigoare, de copii, Barbu străbătu puntea interioară pe lângă motoare și se instală la comanda dinainte a mașinii. Urcă și mecanicul ajutor. Distracția se sfârșise. La revedere, Valea lui Alb! Trase țigănuț de plecare și urni trenul din loc.

De pe peron, oamenii îl petrecură cu privirile până dispăru după curbă.

- Am fost norocoși, bă: am avut parte și estimp de un Paște nemaipomenit.

„SINGUR ÎN FAȚA LUI DUMNEZEU“

de LUCIAN ALECSA

Cu fiecare volum, Gellu Dorian e un alt poet, Cripa lui poetică atinge tot alte neliniști metafizice, cuprinde o altă comunicare cu dumnezeirea, absoarbe printr-o respirație adâncă o altă „cruce de aer“ lăsând în urmă, „troițe de lut aurit“ în plină zbatere. Poet dinamic, exploziv, expus pe un câmp metaforic șocant, orânduit în tainele metacuvântului, Gellu Dorian înnobilează imagistica poetică prin vizualizarea revelației din timpul spovedaniei, totul sub frica lui Dumnezeu. Cuvântul devine singurul mijlocitor, cufundat până într-atâta în sine încât sufletul i se preschimbă în răsufletare divină, „ouă mici de lumină“, iar omul, „cel căzut în păcat“, ființează sub semnul hazardului, „loc în care toate se împlinesc“. Semnul damnării devine zodia distinctă sub care poetul Gellu Dorian își începe rostirea și „se rostogolește ușor până-n cuvântul adevărat aducând“ la lumină acest extraordinar poem, **Singur în fața lui Dumnezeu**, apărut anul acesta la Editura Augusta din Timișoara. Singurătatea filigranează verbele, esențializându-le „în șiraguri bine alcătuite“ spre o compunere a simțământului de comunicare cu Dumnezeu, insinuările de fapte trăite sunt doar treptele năzuinței spre redobândirea „cuvântului prim“, iar înfruntarea cu sinele damnat are loc pe un portativ teluric „între nadir și zenit“, adâncind frica spre a învinge hazardul. Viața este definită în două moduri: una materială, prinsă într-o limitare absolută, o tăietură abruptă într-un material artificial „viața îți va fi mereu o masă de biliard îngropând bile de toate culorile sub catifeaua ei verde“ și o definiție cu rezonanțe metafizice. Conștiința tragică a vieții devine tot mai accentuată o dată ce confesorul își îndreaptă privirea spre lumea din jur, tablouri coșmarești îmbracă orizontul, identificarea luminii devine o iluzie. În acest păienjenis apocaliptic singura speranță vine prin descifrarea miezului antologic al ființei, poetul se deschide o dată cu atingerea divinului prin cuvânt. Deșertăciunea ia forma unor „cercuri de gheață“, vinovăția primară „mijește“ în măruntaiele vieții ca niște „ochi alăptând depărtarea“, numai rugăciunea, dialog firesc între sine și Dumnezeu este „o continuă respirație“.

Misterul vieții nu se închide doar în aceste sensuri, el se consumă în „interiorul cerului“, unde se amestecă începutul cu sfârșitul, aura **măreției** și spuză **nimicului**. Poetul cântărește foarte atent „cangrenele“ existenței pământestii: durerea, chinul, ura, ignoranța, așezându-se în vecinătatea libertății depline începe „să spună psalmii/ ca niște poeme venite din cer“. „Un babilon stăruie în ființă“, mereu urmărit de diavol, cu inimile în pustiu, oamenii se lasă înghițiți de timp, irosiți în jungla ispitelor, fără a-și mai afla identitatea. Poetul: „le-am văzut greșelile și nu i-am judecat, nu i-am iertat/ pentru că numai ție îți este dat să ierți“ spunând și pentru ei **Tatăl nostru** dintr-o singură răsufletare. Această asumare a simțământului păcatului în numele tuturor îl tensionează și-i tulbură întreaga ființă, „zgomotele și furtuna tăindu-i respirația“. Casa sufletului se dărâmă zilnic, dar zilnic o zidește pe aceeași ființă cu speranța că Dumnezeu îi va asculta ruga arătându-i calea spre purificare, spre lumină. Gellu Dorian deconstruiește voit lumea, o desacralizează spre a-i descoperi „lăuntru“ geneziac, purtătorul de păcat primar. Ca o inflorescență i se deschide „cerul și pământul“ și ca „într-un tablou naiv atârnat pe pereți“ apar Cain și Abel, moartea și zădărnicia, grădini pline cu fructe și șerpi, aurul din măruntaiele

munților și focurile iadului, scânteii din amn, cerești și lacrimi dintr-un ochi cristalin. Acest spectacol întins pe pelicula sufletului produce ecouri nebănuite, „umbrele dansează cu umbrele, negru este culoarea vieții/ iar nopțile sunt fără de sfârșit“, iar „ropotul răgușit al nimicului rupe timpane, alungă îngeri, îngheață lacrimi“. Cuvântul de aur coborât din cer îmbracă păcatul până „va face limpede lumina/ prin care-l vom zări“, însă durerea va dăinui: „Durerea mereu ne înconjoară, nimeni nu se întristează“.

Spovedania poetului are o splendoare aspră, sumbră, o aromă ciudată, o încordare nedefinită ca o „chircire în largime“, o dispensie în metafizic cu reflexe în lumea imediată. Rănilor lumii, „durerea adunată din toate durerile la un loc“, sunt purtate „ca niște medalii“ simțindu-se din ce în ce mai singur în fața lui Dumnezeu și mai hărțuit de motul „generațiilor trecute-n uitare“. În spatele gândurilor respirația „altor lumi își face loc spre a fi mântuită, de obosit nu obosește, menirea lui este aceea de-a „lucra prin cuvânt ridicarea prin genunchi“. Nu întâmplător poetul cere iertare și pentru cei ce-au încercat să ne mutileze sufletele cu bazoniile lor de poezii: Breslașu, Deșliu, Nina Cassian și Beniuc. Oricâte osanale s-ar ridica „cei care au avut ispita diavolească în suflet“ trăiesc în veșnicie în „nenumele lor“, fără de fericire și fără a li se lumina chipul adevărului“.

Iubita, pentru Gellu Dorian, rămâne „esența pământescă a fericirii“ ce dă intimitate ființei, înobilează și nuanțează existența, participă afectiv la renașterea lăuntrică a sinelui. Ea păstorește cu nostru rebel, reazăndu-l în imediata matrice a vină, dar trăgând cu ochiul și spre diavol. Chiar dacă viața alături de ea e de multe ori dramatică și tensionată, femeia încarcă lumea cu limbajul fericirii, dezlegând enigme și emulând frumosul.

Cartea de cântări al acestui minunat poet constituie psalmii, aceste mici poeme cu o formă fixă de șapte versuri ce amplifică pietatea și comunicarea cu Dumnezeu, căutarea căii spre lumină prin desfătarea ascultării legilor divine și umilinței sub povara păcatului. Din fiecare imn de slavă închinat Domnului străbat semnificații despre forța spovedaniei întru mântuirea sufletului: „o să mă ierți, Doamne, că știu ce-am făcut, mila/ ta va fi și pentru mine, am fost rău uneori în casa mea“.

Atmosfera în care își duce viața de om al cuvântului este „filtrată“ de-un suflet hipersensibilizat la impulsurile credinței creștine, plenitudinea stărilor de înrobire sub „lespedea de lumină“ încarcă sufletul cu speranță și voluptate, spaimile sunt profetice, de esență metafizică, diseminate doar în sufletele păcătoșilor. Citind poemul ai sentimentul că poetul nu epuizează niciodată semnificațiile biblice, ele se multiplică prin fiecare verb, gradul de adâncire în duhul sfânt se amplifică. Această textualizare a stărilor de continuă purificare dă fior fiecărui vers, metafora se deschide împărțind stropi de lumină în jur. Eul poetic se substituie ascetului pentru împăcătoșirea sufletului, prăpastia om-spirit dispăre, singurul care supraveghează „rece“ este timpul. Trăvialul liric al lui Gellu Dorian este pe deplin răsplătit de această spovedanie, nimic nu este grăbit, fiecare cuvânt încarcă esența rostirii: „de aici pot privi ce se întâmplă în urmă/ valurile de fum ce se ridică în ceruri/ înălțimi, coborâri la masa judecății, acolo unde nu se poate minți decât spulberându-te/ cum se spulberă în urma cerului pământul“.

ÎN TREN, CU LAURENȚIU ULICI

de MIRCEA MARTIN

Dimineța de ieri mi-am petrecut-o cu Laurențiu Ulici, am stat de vorbă cu el în rapidul care ne purta spre Botoșani... Ce n-aș da să se fi întâmplat chiar așa, iar astăzi, aici, el să fie alături de noi, cu zâmbetul lui pierdut în barbă, cu aerul lui amuzat și afabil, cu dicțiunea lui inconfundabilă!

Din nenorocire, ceea ce am afirmat mai sus nu e valabil decât într-un sens figurat și într-un plan ideal în care, într-adevăr, am călătorit împreună cu spiritul său pe care l-am rechemat din amintiri și din cărți. Nu mi-a fost deloc greu să intru în dialog cu Laurențiu... Mi-am adus aminte de alte drumuri făcute împreună, precum și de altele proiectate, dar nerealizate, de pildă, acela în Maramureș, spre a petrece sărbătorile de iarnă.

Răsfoiam **Biblioteca Babel**, volumul lui publicat în septembrie 1978, unde am dat peste un eseu consacrat lui Blaise Cendrars, poetul, romancierul, reporterul, jurnalistul care a cutreierat lumea din Anglia până în Persia, din Paraguay și Brazilia până-n Siberia și de la New York la Novgorod. Cum știm cu toții, și Laurențiu Ulici a călătorit enorm, dar nu atât în afara României, cât înlăuntrul ei. El bătut drumurile țării, ale provinciilor sale, în toate anotimpurile și la toate vârstele. Nu cred să fie vreun loc anume, vreo școală, vreo cămin cultural sau vreo bibliotecă municipală în care să se fi înfiripat un cenaclu și să se ivit un poet vrednic de atenție, pe care autorul seriei **Prima Verba** să nu le fi vizitat. O făcea din curiozitate, „formă gratuită a interesului“, cum o numește el însuși, dar și din interes profesional și uman. Nu cred că avea vocația aventurii, dar pe aceea a descoperirii o deținea în mod sigur. Nu-și aroga nici un merit, nu căuta spectaculosul, pornea pur și simplu la drum, imperturbabil, neabătut, mânat de o neliniște secretă, de un spirit migrator ce-i depășea atașamentele familiale reale și chiar propriul instinct de conservare. Va fi avut el un frison de autoreflexivitate în clipa când așternea pe hârtie aceste rânduri cu privire la pasiunea constantă pentru mereu **altceva** a lui Blaise Cendrars: „Nomandismul său se cere interpretat ca un act de cultură și în primul rând ca o posibilitate excepțională de valorificare a

potențialului existențial“. Ulici n-a adoptat niciodată aerul sumbru, poza abisal-meditativă, frecventă în boema literară autohtonă, peregrinarea lui era o formă de comunicare senină, stimulatorie, generoasă. El dialoga cu scriitori provinciali puțin cunoscuți, cu debutanți încă nelămuriiți, cu veleitari consumatori și uneori chiar producători de cultură, în genere cu oameni pentru care un asemenea dialog era edificator. Mulți dintre ei - dintre aceia care aveau caracter, firește - i-au rămas, pe bună dreptate, recunoscători.

Pe lângă raporturile strânse cu atâția dintre scriitorii de seamă ai epocii - Nichita Stănescu, printre alții -, Laurențiu Ulici a investit - și s-a investit - în scriitorii **provinciali** și în **tinerii** scriitori. Aducea în cercurile redacționale din Capitală noutăți, detalii de la fața locului, purta manuscrise, le recomanda spre publicare. A fost un *passer* extraordinar, un veritabil intercesor între comunitățile de scriitori din provincie și forurile profesionale din București, era respectat și iubit de grupurile de poeți din Târgu-Neamț, din Slobozia, din Reșița sau din Satu-Mare.

La faimosul colocviu de poezie de la Iași din 1978, a avut fericita inspirație de a cere cuvântul la urmă și de a-l ceda în favoarea celor mai tineri poeți din București, din Cluj și din Iași și care, peste câțiva ani, aveau să formeze generația sau promoția optzecistă. Atunci i-am văzut și i-am auzit pentru prima dată citindu-și versurile pe Matei Vișniec, pe Florin Iaru, pe Ion Mureșan, pe Aurel Pantea, pe Nichita Danilov.

Mai târziu, când am preluat cenaclul „Universitas“, el s-a angajat din proprie inițiativă să fie unul dintre promotorii și susținătorii acestuia. Așa-numita promoție '90 a găsit la el un sprijin necondiționat.

Sunt convins că lui Laurențiu i-ar plăcea să știe că scriu despre el în tren. El însuși scria cu regularitate în trenuri, în hoteluri, în biroul său de președinte al Uniunii Scriitorilor cu doi-trei amici în față și cu o friptură de mult răcită alături. Iar ceea ce scria nu era nici superficial, nici incoerent. N-a fost un om de bibliotecă și nici de cabinet: putea să scrie în orice condiții, în absolut orice condiții, fără nevoia de a trage între el și ceilalți o cortină izolatoare. L-am văzut la el acasă, nu o dată, făcând trei-patru lucruri aproape

laurențiu ulici

simultan: conversând cu cei de față, urmărind un film la televizor sau la video (pe vremuri), vorbind la telefon și... scriind, căci articolul trebuia predat la timp.

Ar fi, desigur, multe de spus despre cărțile lui și despre activitatea lui importantă și salutară într-o epocă precum a noastră - de la Uniunea Scriitorilor. Fără el, fără abilitatea, priceperea, tactul și talentul lui, această instituție, de care avem încă nevoie, s-ar fi prăbușit. Știa să fie util obștii fără a face prea mare caz, fără a se afera, fără a dramatiza lucrurile.

Dar dincolo de aceste merite (n.n. - Laurențiu Ulici), a fost un om funciarmente bun, incapabil de ură și, cu atât mai puțin, de răzbunare. L-am văzut uneori indignat, furios chiar, dar această furie se consuma în spumegeții hiperbolice, lipsite de orice consecințe practice. Era furia unui suflet pur și civil, furia unui copil. Deși avea un mod al său propriu și înțelept, adică matur de a se raporta la oameni, am avut adesea impresia că mă aflu în fața unui **copil mare**. Mintea lui extrem de imaginativă părea mereu deschisă spre **joc** și **năstrușnicie**. Multe din ipotezele lui critice au putut să pară la început stranii, șocante, deconcertante, pentru a fi apoi treptat adoptate, citate. În ingeniozitatea lor, ele păstrează și un grăunte de ingenuitate, seriozitatea lor e instinctiv subminată de gratuitate și plăcere a jocului.

Colegii de școală și prietenii mai vechi îi spuneau **Lulu**. Nu i-am spus niciodată astfel, deși cred că numele acesta i se potrivea. Pe acest **copil mare** l-am iubit, iar dispariția lui - atât de gravă pentru literatura română de ieri și de azi și pentru viața literară românească - o resimt ca pe o pierdere personală, intimă.

13 ianuarie 2001,
în rapidul București-Botoșani

basarab nicolescu:

„İNDEPĂRTAREA ROMÂNIEI DE EUROPA ESTE O CRIMĂ POLITICĂ“

Cu puțină vreme în urmă, la Paris, la Centrul Cultural Român, a avut loc o masă rotundă și s-a vernisat o expoziție de fotografii ce au marcat centenarul nașterii lui Ștefan Lupașcu (Stéphane Lupasco pentru francezi). Manifestările au fost organizate de Centre International de Recherches et Etudes Transdisciplinaires și Centrul Cultural Român. În fapt, centenarul lui Stéphane Lupasco a mai fost aniversat și la Lausanne, unde s-a organizat, la sfârșitul lunii noiembrie, un simpozion. În cadrul acestuia a fost evocat și Wolfgang Pauli, una dintre personalitățile proeminente ale fizicii cuantice. Spiritul celor două manifestări a fost Basarab Nicolescu, cel care, nu numai că l-a cunoscut pe Lupasco, dar a și inițiat un nou curent în lumea științifică și filozofică franceză: transdisciplinaritatea. Domnia sa, împreună cu Horia Bădescu, a publicat în urmă cu un an la Editions du Rocher un volum, Stéphane Lupasco. L'Homme et l'oeuvre, ce a reunit lucrările prezentate la Congresul International „Stéphane Lupasco“, desfășurat în martie 1998, la Paris.

De altminteri, centenarul Lupasco a fost sărbătorit și în România, la Iași, în toamna anului trecut, când Fundația „Lupașcu“ și Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ au organizat un colocviu.

Pe Basarab Nicolescu l-am întâlnit, în octombrie, 2000, la Sinaia, la Colocviul „România-frontiera orientală a latinității“, organizat de Academia Latinității împreună cu Fundația Culturală Română, când, într-o după-amiază, am avut timp să stăm, pe îndelete, de vorbă despre Lupașcu și despre transdisciplinaritate.

Mariana Criș: - Domnule Basarab Nicolescu, sunteți una dintre cele mai importante personalități științifice ale Occidentului. Știu că la Paris, unde v-ați stabilit de mai bine de 30 de ani, sunteți inițiatorul unei mișcări care își are una dintre surse în filozofia lui Lupașcu. Ce v-a determinat să folosiți filozofia lui Lupașcu la configurarea acestei mișcări?

Basarab Nicolescu: - Cred că este bine să fac două remarci. În primul rând, mișcarea de care vorbiți nu este numai științifică, este, de asemenea, artistică, spirituală, filozofică. Ea include oameni de toate disciplinele, încercând să găsească ceea ce leagă diversele discipline și ceea ce există dincolo de ele. Știința este un punct de pornire, dar nu este vorba de o nouă disciplină științifică. A doua remarcă este aceea că Ștefan Lupașcu a fost unul dintre marii precursori, dar nu singurul. Nu putem spune că transdisciplinaritatea are singurul punct de pornire în Ștefan Lupașcu. El este

unul dintre punctele de pornire. De altminteri, îmi face o mare bucurie că discutăm despre Lupașcu, pentru că anul acesta (n.r. anul 2000) sărbătorim centenarul nașterii lui. Ce m-a determinat să folosesc sistemul lui filozofic drept unul dintre punctele de pornire ale transdisciplinarității? Cu siguranță nu faptul că era român. Mi s-a pus des această întrebare; mai ales pentru faptul că îi acord atâta importanță, scriu despre el. În primul rând, m-a interesat ca filozof. Am avut privilegiul să-l cunosc încă de la venirea mea în Franța, în anul 1968, și de atunci ne-a legat o mare prietenie, o mare comunicare. Ceea ce m-a atras pe mine spre filozofia lui a fost faptul că a plecat de la știință. Punctul de pornire al filozofiei lui Lupașcu este știința și tocmai domeniul meu, fizica cuantică. El a început să-i intereseze pe francezi după anii '40. După teza sa de doctorat, publicată în 1935, în 1940 publică **Experiință microfizică și gândirea umană** la București, la „Fundațiile Regale“. Un an după

aceea o publică în versiune franceză, la Presses Universitaires de France. Care este ideea cu totul extraordinară a lui Lupașcu, și care am putea spune că reprezintă contribuția sa la filozofia modernă? Reînnoirea, am putea spune înobilarea, statutului *terțului inclus*. *Terțul inclus* nu l-a inventat el. *Terțul inclus* a existat întotdeauna, de la Aristotel. Hegel a vorbit despre *terțul inclus*. Dar Lupașcu este primul care arată că *terțul inclus* nu este exclus din logică cu criteriile pe care le adoptăm astăzi pentru logică. Este o logică formalizată care include ceea ce se numește *contradicția*, dar nu *contradicție* în sensul materialismului dialectic. Este o *contradicție* care întotdeauna este dirijată spre unificare. Dar o unificare care nu se poate petrece la un singur nivel de realitate. Asta e o mare diferență față de dialectica hegeliană, unde sinteza se opera pe același plan, pe același nivel de realitate. Deci, în timp. Pe când la Lupașcu cei trei termeni ai *contradicției* - un lucru, contrariul acestui lucru și *terțul inclus* - există în același moment în timp. Deci, primul lucru care m-a interesat este că această *contradicție* el a găsit-o între „A“ și „non A“, un lucru și contrariul său, el a găsit-o în explicarea paradoxurilor fizicii cuantice. Este deja un lucru extrem de interesant. Al doilea lucru care m-a interesat foarte mult la Lupașcu și în care s-a făcut deosebit de aproape toți ceilalți gânditori ai secolului este faptul că a îndrăznit să propună ca reînnoirea filozofiei să-și ia ca punct de plecare știința. Or, lucrul acesta este refuzat prin definiție de filozofia occidentală, de filozofia modernă, care spune că știința nu are nimic de spus în planul valorilor. Știința nu are nimic de spus în privința *existenței* lucrurilor. Formula celebră a lui Heidegger, când spunea: „știința nu gândește“. Știința nu poate gândi. Eu, în schimb, răspund întotdeauna, da. Știința nu poate gândi, dar oamenii de știință pot gândi. Pot să extrapoleze, pot să încerce să găsească legături între celelalte domenii ale cunoașterii. Toți fondatorii fizicii cuantice s-au gândit la acest lucru, dar nu au îndrăznit să facă un asemenea pas. Vorbesc de Niels Bohr, Wolfgang Pauli, de Werner Heiseberg. Ei au recunoscut că e o problemă extrem de importantă pentru filozofia modernă, aceea a *contradicției*, dar nu au propus o soluție. Geniul lui Lupașcu a fost să propună o soluție.

M. C.: - Ce impact a avut acest punct de vedere a lui Lupașcu în lumea filozofică franceză?

B. N.: - La început a fost o relație de excludere, în sensul că filozofii îl considerau om de știință, iar oamenii de știință îl considerau filozof. Deci, ceea ce arată, de la bun început, caracterul transdisciplinar. Totuși, a avut o carte de mare succes, care l-a făcut celebru. Volumul **Cele trei materii (Les trois matières)**, apărut în 1960 și salutat de marii critici. Claude Mauriac scria, spre exemplu, în „Le Figaro“: „Este noua metodă a timpurilor moderne“. Deci, a avut un succes de public enorm. Dar, în timp, influența operei s-a mai diminuat, în sensul că publicul universitar și cel academic au refuzat gândirea lui Lupașcu. Și asta mi se pare normal, pentru că toți

înnoitorii gândirii au trecut printr-o perioadă de excludere. Ei au dreptate înaintea gânditorilor contemporani. Lupașcu are o influență foarte mare în cultura franceză, deseori subterană. Lupașcu l-a influențat pe Edgar Morin, pe care l-a cunoscut. A avut o influență și în pictură. Salvador Dali a fost unul dintre cei care au vorbit despre Lupașcu. Prin anii '70 l-a adus la o emisiune tv, iar Salvador Dali l-a prezentat pe Lupașcu ca fiind filozoful cel mai important al secolului. Totodată, Lupașcu a avut o influență foarte mare în lumea antropologilor. E un paradox, o contradicție între receptarea adevărată, oarecum subterană (pentru că fiecare îi asimilează ideile) și îndepărtarea lui din lumea universitară și academică. A fost, timp de zece ani, la Centrul Național de Cercetări Științifice, fiind nevoit, apoi, să părăsească acest centru.

M. C.: - De ce?

B. N.: Pentru că pur și simplu cei care trebuiau să întocmească raportul de lucrări nu stiau unde să-l plaseze: la biologie, la fizică, la psihologie sau în altă parte. Și în această derută creată de transdisciplinaritate, instituțiile disciplinare au nevoie de etichete. Lupașcu a fost sacrificat.

M. C.: - Ce rol credeți că joacă transdisciplinaritatea în societatea postmodernă?

B. N.: Cred că rolul este enorm și devine din ce în ce mai vizibil. În ce sens? În sensul creării de punți între diverse domenii de cunoaștere. În viitorul secol, în care vom pași, se poate vorbi de cunoașterea *in vivo*. Înseamnă cunoașterea în care nu fragmentezi realitatea. Încerci să studiezi un fenomen, o religie, o cultură într-un context în care toate celelalte domenii au influențe asupra fenomenului studiat. Deci, lucrul acesta devine nu numai plăcut pe plan estetic și filozofic, devine, acum, o necesitate pentru că fenomenul mondializării este unul inevitabil. Asta este clar. Oricare ar fi părerile noastre împotriva mondializării, ea este un proces inclus și se va stabili. Problema este cum se va stabili? Adică ce va da ca rezultat? Va fi o piață mondială, uniformă, în care singura demnitate a ființei umane va fi calitatea sa de consumator al pieței mondiale sau este vorba de o mondializare care va crea punți între popoare, între culturi, având o dimensiune umanistă. Și această dimensiune cred că nu poate trece decât prin transdisciplinaritate. Este convingerea mea, și nu numai a mea, că transdisciplinaritatea poate oferi o dimensiune umanistă mondializării. De ce? Pentru că ea reușește să creeze punți acolo unde punțile sunt deja existente în practica vieții. În aceste contacte care se stabilesc între diversele domenii ale realității este necesară o nouă mișcare de gândire care să răspundă acestui extrem de complicat obiectiv, acela de a da o față umană mondializării.

M. C.: - Credeți că acest concept, pe care dumneavoastră l-ați creat, duce la situația în care să se spună că filozofia a murit?

B.N.: - Nu. Filozofia a trăit slavă Domnului și cred că va continua să trăiască atâta vreme cât ființa umană va continua să-și pună

întrebări esențiale asupra existenței sale în această lume. Dar filozofia este o disciplină precum fizica cuantică sau chimia. Deci, filozofia prin definiție, mă refer la filozofia universitară, exclude lumea interioară, experiența interioară ca participant la fenomenul cunoașterii. Or, transdisciplinaritatea aduce un lucru nou, o valoare cognitivă prin ființa noastră interioară. Pentru că ființa noastră interioară este o calitate cognitivă riguroasă a sentimentelor, a corpului, nu numai a minții. Deci, o tripartiție a organismului nostru care a fost neglijată. Realitatea nu poate fi explicată numai prin teorii, prin discursuri. Ele sunt utile dar nu suficiente. Toate teoriile care se cred că ar putea capta realitatea, ajung la totalitarism într-o zi sau alta.

M. C.: - Un alt prieten de-al dumneavoastră, Emil Cioran, spunea că nu crede în sistem filozofic. El însuși nu a creat un sistem filozofic. Puteți să ne spuneți cum este receptată acum, după moartea lui Cioran, opera sa la Paris?

B. N.: - Cu el e o chestiune foarte interesantă. Pentru că opera sa a debutat rămânând oarecum anonimă la începutul vieții sale. După aceea a avut, bineînțeles, o mulțime de oameni care l-au recunoscut. Au recunoscut calitatea scrisului, a stilului, calitatea filozofiei sale. Este un fenomen foarte ciudat care are loc după moartea sa și care nu cred să se întâmple cu mulți gânditori. Tinerii îl descoperă și nu numai în Franța. În Germania sunt centre care studiază filozofia lui Cioran. Este un fenomen foarte straniu, ca și cum ar fi un fel de concordanță între gândirea lui, numai aparent nihilistă, pentru că în fond nu cunosc o filozofie mai vitală și mai vitalistă decât a lui Cioran și imaginarul epocii noastre. Era un om extrem de vesel, de viu care ținea la viață în ciuda discursurilor sale despre moarte și sinucidere. Deci, e o filozofie nu a negației, ci a distanței, a îndepărtării de toate captațiile într-un sistem. Cred că, în fond, Cioran e un mare mistic, mai degrabă un gnostic, un gnostic care ajunge la un fel de captare a realității printr-o teologie negativă. El nu neagă totul, așa cum super-

ficial s-ar putea gândi. Tinerii de astăzi tocmai de asta au nevoie. În dezorientarea lor, într-o lume complet dezaxată, tinerii, ca să nu ajungă la droguri, la suferință, au nevoie de o operă ca aceea a lui Cioran, Lupașcu sau Eliade. În mod ciudat românii au dat o operă extrem de contemporană. Mi-am pus deseori întrebarea, de ce m-am interesat de transdisciplinaritate, de ce m-am interesat de transgresiune, când mă simt foarte bine în domeniul meu, al fizicii cuantice? Dacă se poate da o definiție lui Cioran, Ionescu, Lupașcu, ei sunt oamenii transgresiunii. Oameni care vor să treacă dincolo de orice frontieră imaginară. În fond, fiecare în domeniul lui ilustrează aceeași idee a transgresiunii frontierelor.

M. C.: - S-a vorbit în cadrul Colocviului „România - frontiera orientală a latinității“, la care ați participat și dumneavoastră, de importanța lumii latine în noua ordine internațională. Ce rol credeți că joacă lumea latină, din punct de vedere politic, în Europa?

B. N.: - Deocamdată cred că rolul său politic este infim. Dacă vrem să fim realiști. Mă gândesc, infim, din punctul de vedere al forței. Forța acum este cea economică. Este foarte clar că forța tehnologiei și forța tehnostiinței, cum se spune acum (un neologism), duce la o piață unică de consum care este dominată azi de lumea anglosaxonă, de lumea și cultura americană. Latinitatea e mai mult o problemă de viitor, de conștientizare a unui rol care este cel al reflexiei proprii noastre condiții asupra umanității procesului de mondializare.

M. C.: - Credeți că latinitatea e cea care ne apropie pe noi românii de Europa?

B.N.: - Da. Latinitatea ne apropie pe noi de domeniul nostru natural, care este Europa. De domeniul nostru de care am fost privați decenii și decenii la rând. Europa este spațiul nostru, nu numai genetic, dar și spiritual și intelectual. Cred că cei care servesc curentul contralatinității - se vorbește mai mult politic - ceea ce înseamnă îndepărtarea de Europa, servesc o crimă politică. Îndepărtarea României de Europa este o crimă politică, privind viitorul țării.

M. C.: - Ce rol credeți că joacă fenomenul globalizării în Europa?

B. N.: - Eu cred că acum se poate vorbi de o reacție împotriva globalizării, de menținerea sau crearea unei identități sau a unei forțe. Europa devine o forță mondială prin unificare. Printr-o unificare care va fi, la început, economică. Apoi se va pune problema sistemului politic de unificare. Este o forță imensă care se opune omogenizării în termenii lui Lupașcu. Putem spune, crearea Europei unite înseamnă deja reîntoarcerea la un sistem multipolar al lumii actuale, în locul unui model unipolar, legat numai de existența puterii americane.

valentin marica

Pendul

Să calc umbra norului
sau piatra
fi-va Voia Ta
cât mai poate mâna
în echilibru
să stea
păsările se lasă pe morminte
ca în cuiburile
ispitei
trec peste părul tău
sau prin aburul
din gura marmitei
sunt scară
pe perete de vuiet
sau ostie
în plutire târzie
nu știu de crucea mai geme
de Voia Ta
mai vrea sa învie

Eclipsa de zi

Împing începutul de zi
prin inelul paharului
într-un joc de-a iertarea...
Se bat cuie în uși
Bărcile albesc cu bărbile în mal
se îndepărtează marea
drumurile ocolesc gutuile rostogolite
prin ultima poartă rămasă deschisă
poate că n-o sa-mi mai văd
umbra
poate că ea
este cea dintâi stinsă

Ziua canonului

Margine lovită
gând întredeschis
peste care urma-ți
cremene de iarbă
încă nu a nins
calea se îneacă
unde nu ai pus
ochii închiși ai stelei
șintuind mirarea-n
crucea lui Isus

plânsul din amiază
vinețiu de lung
trage geana zilei
pe sub cumpeni arse
timpul nu-l ajung...

Întrupare

Se răsfiră noapte-n iederi
creanga-i grea
de preamărire
ochi de pâine
doarme în cântec
rană
în nemărginire
mal de îndurare
focul
foșnet
gurile luminii
roata care naște lumea
peste marmorele cinei
licărind
în sloi de cer
iarăși adevăr zic vouă
Lerui Ler...

Rariștea clipei

Bătăi de clopot pașii
în timp ce iarba
își ține răsuflarea
cauți cer în cotruță
pățimirea
își presară umbra
ca sarea
luciu retinei
taie vestea
ultimului gând
mângâierea se ascunde
mâna mi-e cumpănă
abis prorocind

În naosul râului

Mâna
începutului de zi
în valul râului
uitare
și piramida va fi...

sub asfalturi
așază durere
se repetă gestul
până când ochiul
e fiere
în auz
ora exactă
amăgire
destrămând
până la ultimele fire
prin care se vede
osul genunii..
sub piatră
caut
luciu rugăciunii

Între ape

Vuiet și mireasmă
pânze ce-au învelit
fulgerul trupului nevârstnic
val întors
în zidul mâinilor
și ochiul pustnic
suspendat
într-o ferigă albă
chem cuvintele fără rost
doar nepătrunsul ierbii
se mișcă
sau poate umbra
liniei de orizont

Semn în cădere

Greieri
Ling amiaza
țiuț
într-o aducere-aminte
înger de granit
joc
cu boabe de linte
pas de paparude
fulgere
înfășurându-le
să le ude
privirea
cade
în gol
pământul
e același
rotocol...

A apărut în „România literară“ un interviu intitulat **Exilul este una din probele cele mai dure pe care le poate suporta un intelectual.**

În septembrie 1966 i-am propus lui Gabriel Dimisianu o rubrică permanentă în care să public pagini din **Jurnal infidel**. „I-am transmis mesajul lui Nicolae Manolescu“, mi-a spus Dimisianu. „Nu avem loc în revistă...“

De ce prietenii mei se poartă astfel?!

* Președintele Emil Constantinescu a sosit la Paris. Am primit o invitație de la Ambasadă. Multă lume, salutări, străngeri de mână, atmosferă de sărbătoare și bucurie generală. Erau prezenți și cei care l-au susținut pe Iliescu având aerul că este foarte firesc să se afle acolo. Liberii schimbiști nu ne-au părăsit... Satisfacția generală era bazată pe faptul că la conducerea țării a venit un intelectual. Ceva mă îngrijorează... Nu-mi plac sărbătorile populare. Am văzut ce s-a petrecut după semnarea Armistițiului de la 23 august 1944, am văzut ce s-a întâmplat după moartea lui Ceaușescu și în același timp... lipsa de speranță te un păcat de neiertat. Aș vrea să ies din .nomul speranță-deznădejde și să mă aflu în luciditate și așteptare. Mai ales așteptarea de la urmă...

6 februarie 1997

* Emisiune tv: **Imn de solidaritate. Portretul lui Hans Eisler 1878-1959.**

Cine a fost Hans Eisler despre care nu am auzit până astăzi nimic?

Compozitor austriac al cântecelor proletare, se angajează în mișcarea comunistă favorabilă Revoluției din 1917 din Rusia. Pentru el lumea era împărțită în clase, iar burghezia trebuia să dispară de la putere prin orice mijloace. În 1938 fugе în Statele Unite. Se stabilește la Los Angeles și compune muzică pentru filmele produse la Hollywood. Se întâlnește cu mulți germani refugiați acolo: Thomas Mann, Bertolt Brecht, cu care era prieten și mulți alții. Când, în 1945, Hoover instituie „Comisia pentru investigarea simpatizanților comuniști“, H. Eisler a fost întrebat dacă a fost membru al Partidului Comunist. El a răspuns: „Am făcut o cerere de intrare“ și nu a mai adăugat nimic, cu toate insistențele anchetatorilor. Pentru a evita să fie arestat, fugе în

bujor nedelcovici

CONSTRUCTORII LAGĂRULUI COMUNIST

Europa și se stabilește în RDG, la Berlin. A fost profesor și a compus Imnul Național al Republicii Democrate Germane. În 1953 se produce prima revoltă a muncitorilor din Berlin. Nici o reacție din partea lui Hans Eisler care fusese compozitorul cântecelor proletare. Fiind cetățean austriac, a trecut granița și s-a stabilit în Berlinul de Vest, unde a început să bea cu atâta stăruință încât îl aducea poliția acasă.

Moare în 1959 și i se fac funerarii naționale în RDG, funerarii la care a asistat și Walter Ulbrich. Hans Eisler a fost prezentat ca un mare compozitor, victimă a idealismului comunist, autorul operelor în care făcea elogiul clasei muncitoare și „Imnului de solidaritate“.

Un destin asemănător a avut Bertolt Brecht: s-a refugiat în Statele Unite, în 1945, urmare a anchetei făcute de „Comisia pentru investigare a simpatizanților comuniști“ (Hoover) este nevoit să plece în Europa și se stabilește în RDG, devine directorul teatrului „Berliner Ensemble“, are un pașaport cu care poate călători în toate țările și un cont într-o bancă din Elveția. Lista celor care au rămas fideli idealului comunist este lungă: Lion Feuchtwanger, Klaus Mann, Alfred Döblin etc.

Siderat! Sunt azvârlit cu brutalitate în perioada stalinistă în care auzeam zilnic la radio marșurile sau cantatele compuse de Șostakovič și Sabin Drăgoi. Atunci ei erau constructorii lagărului comunist (scriitorii erau premiați și traduși în toate țările din Est în mii de exemplare), acum tot ei sunt considerați victime ale utopiei comuniste. Din nou aceleași întrebări? Unde sunt adevăratele victime ale tiraniei totalitare instaurate de ei? Unde sunt eroii și martirii care s-au opus invaziei minciunii, a imposturii și

a terorii? Mereu alții în atenția opiniei publice. Sau mai precis... **același**. „De ce trebuie să fim mai exigenți cu un fost nazist și mai puțin exigenți cu un fost comunist?“ se întreba Paul Ricouer. Indignarea este selectivă! La fel memoria și istoria! Minciuna, dublul discurs, instinctul de falsificare nu sunt maladii care se pot vindeca în șapte zile, cât i-au trebuit lui Dumnezeu să creeze lumea...

* Raymond Aubrac a făcut parte din rezistența franceză: 1943-1945. L-a cunoscut pe Jean Moulin care a fost trădat de un alt membru al rezistenței și ucis de germani în închisoare. Aubrac a fost arestat de Gestapo și eliberat de soția lui, Lucie Aubrac, din convoiul care îl transporta la altă închisoare.

Nu comentez opțiunea lor pentru rezistență și comunism și nici cum s-a reușit evadarea. După război, Raymond Aubrac a înființat o societate de comerț cu țările din Est și în special cu Cehoslovacia. Cumpăra laminoare de la americani (interzise țărilor din Est) și le vindea Cehoslovaciei. A continuat comerțul și după procesul lui Slansky și condamnarea multor comuniști. Deci, știa cine este partenerul! O parte din banii câștigați finanțau activitatea Partidului Comunist Francez. Raymond Aubrac a scris o carte în care a descris activitatea lui în rezistența franceză. Soția lui, Lucie Aubrac, a scris și ea o carte care a inspirat filmul: **Lucie Aubrac**, realizat de Claude Berri. Câteva săptămâni mass-media nu a vorbit decât despre ei.

I-am admirat foarte mult pe cei care s-au descurcat sub toate regimurile... dar care a fost prețul și în folosul cărei cauze au reușit ei să se salveze și să câștige de fiecare dată?

migrația cuvintelor

„BON USAGE“ (I)

de MARIANA PLOAE-HANGANU

Lingvistul, observator științific și nu prescriptiv al limbajului, privește faptele de limbă ca pe succesiuni sonore sau scrise pe care trebuie să le noteze sau să le explice în cadrul diverselor întrebări în care ele apar.

În momentul de față, variantele regionale, calchiate pe substraturi exterioare României, sau pe substraturi arhaice, tind să dispară. Rezultă o sărăcire considerabilă și dezolantă a vocabularului, dar, în contrapartidă, tinde să

se impună din ce în ce mai mult o normalizare a faptelor de limbă prin radio și mai ales, prin televiziune și presă care se suprapun acțiunii școlii. Variante regionale, argotice, arhaice sau care țin de diverse jargoane de folosință, aparțin aproape exclusiv limbii vorbite. Cea mai mare parte a celor care încă folosesc, nu știu să le scrie pentru că de altfel, aceste variante nici nu au o ortografie oficială. Rezultă că și în interiorul unui sistem relativ omogen, echilibrat și conservator, cum este

lexicul limbii române, cuvântul are nevoie în mod constant de „ulcerații“ artificiale, iar această nevoie se realizează din ce în ce mai mult prin argou. Dar civilizația noastră, ca și cea de pretutindeni, acționează în sensul concentrării. Proliferării, uneori brutale, a regionalismelor populare de inspirație rurală în cea mai mare parte, se substituie un argou de o natură cu totul alta: cel al închisorilor, al comisariatelor de poliție, al lumii interlope, al cazărmilor și al facultăților. Chiar și radioul, cinematograful, literatura cu romanele „polițiste“ și de spionaj, accentuează această tendință. Larga lor difuzare duce inevitabil la degradarea limbii vorbite datorită recurgerii la dialogul „fără perdea“ unde se amestecă, prin intermediul jocului ironic, dezinvolt, argoul cerșetorilor cu cel intelectual și înțepător al studenților, împodobit cu calambururi, anglicisme la modă și referiri savante.

Se poate observa în ultimii ani tendința unor tineri exegeți de a aborda subiecte pierdute din vedere de critică sau de care aceasta nu s-a putut ocupa, cel mai adesea din motive ideologice. Un asemenea elan de reactualizare și recuperare a zonelor ignorate de-a dreptul sau doar umbrite temporar pare a-l motiva pe Gabriel Coșoveanu în alegerea "generației pierdute" ca subiect al cărții sale apărute la Editura Scrisul Românesc din Craiova. Să nu ne lăsăm însă înșelați de titlu - **O generație pierdută?** -, care ne-ar putea crea ulterior un moment de perplexitate și frustrare în lectură, căci criticul se ocupă, de fapt, doar de Geo Dumitrescu. Congenerii acestuia - cerchiștii și mai cu seamă albatrosiștii - fac obiectul cărții numai în calitate de "generație a războiului", traiecul lor poetic nefiind urmărit în perioada sincopei reprezentate de întunecații ani ai comunismului fundamentalist și nici după târzia lor revenire în viața literară.

Nu atât atributele intrinseci poeziei lui Geo Dumitrescu l-au determinat pe Gabriel Coșoveanu să se oprească asupra lui, cât calitatea acestuia - sesizată de-a lungul timpului de critici - de fin seismograf al momentelor de cotitură din istorie, de senzor hipersensibil la mutațiile din conștiința literară aflată "sub vremi". În plus, poetul acesta (iertată-mi fie ireverența!) a știut să fie un bun "impresar" al propriei "carriere" literare; el și-a gestionat cu abilitate versurile - nu foarte numeroase -, tot antologându-le și reantologându-le, dovedind un instinct (rar întâlnit la noi până la optzeciști) de propășire a operei sale poetice și o puternică dorință de asigurare a succesoratului.

Principala premisă teoretică pe care își întemeiază Coșoveanu cartea este teza conform căreia "fiecărui tip de poezie îi corespunde o anumită orientare filozofică, de cele mai multe ori neasumată/intuitivă". Această convingere îi direcționează constant efortul analitic. Drept urmare, grila de interpretare va fi una transdisciplinară: mentalistă, socio-istorică, epistemologică, retoric-stilistică, filozofică, semiologică etc., autorul mișcându-se cu o uimitoare ușurință pe toate aceste paliere.

Primul capitol al cărții (**Generația războiului. Mutații sociale și epistemologice**) se dovedește a fi, împreună cu ultimul (**Posteritatea târzie**), punctul ei de rezistență. Gabriel Coșoveanu își demonstrează pe deplin talentul și forța în reconstituirea complexă și nuanțată a anilor '40. El surprinde în mod remarcabil atmosfera epocii și sensibilitatea exacerbată a scriitorilor ei. Trăind într-o lume ieșită din matcă, într-un veac brăzdat de orori fără precedent și respirând aerul Apocalipsei, tinerii - pe atunci - poeți (Ion Caraion, Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru etc.) resping propaganda oficială, care exaltă conflagrația și, în consecință, adoptă o atitudine ostilă față de *Establishment*. Exuberanța vârstei, amestecul de frustrare, deziluzie, revolta și deriva conduc la o atitudine generală iconoclastă, antielitistă și la o viziune antimetafizică și agnostică. Obsesiv preocupat de stabilirea similitudinilor cu ceea ce se petrecea în același timp în alte țări și-n alte literaturi, Gabriel Coșoveanu îi asociază pe britanicii Angry Young Men cu "generația pierdută" de la noi (firește, însă, similitudinea nu implică filiația).

Această stare de spirit specifică zdruncină codurile esteticului în vigoare în acel moment, făcând loc unei noi paradigme poetice: "Dacă Blaga și Barbu consacraseră mituri poetice cu bază metafizică, noua avangardă, prin Dumitrescu, Tonegaru, Stelaru, Caraion, alege, polemic, subminarea estetismului cu sunet liturgic, mod ireverențios de a face loc inserțiilor sociologice, instantaneelor din cotidian". Se produce, astfel, așa-numita "democratizare a poeziei" (promovată în Anglia de Philip Larkin, ori în Franța de Prévert și Michaux), pe larg și corect definită de Gabriel Coșoveanu. Ea este

O GENERAȚIE PIERDUTĂ

de FERNANDA OSMAN

caracterizată, printre altele, de reabilitarea realului, a familiarului și a oralității (alungate pînă atunci din spațiul poetic), de aerul demitizant-ironic ori chiar sarcastic, de încrederea în capacitatea de comunicare a limbajului artistic, de ostilitatea față de "inefabil" și de "scrisul frumos". Primele două volume ale lui Geo Dumitrescu ilustrează fidel noua direcție lirică și, mai mult, fixează o dată pentru totdeauna mărcile stilistice ale acestui poet: "jovialitatea suculentă, ludicul cenzurat prin etic, economia de mijloace, prozaismul, agresivitatea ironică, histrionismul, toate camuflând însă grava meditație a unui suflet neliniștit".

Convins, ca și alți critici, că Geo Dumitrescu suferă, de fapt, de un "patetism funciar" pe care-l ascunde copilărește în spatele stilului său "ricanant", Gabriel Coșoveanu urmărește, de-a lungul tuturor volumelor, tensiunea lirică ce se naște din confruntarea celor două tipuri de discurs: validant și invalidant. Dacă la început anxietatea era cu grijă camuflată prin ceea ce criticul numește "figurile nonșalantei", dacă oricărui accent grav îi urma un contrapunct ironic, iar "privirea litotizantă" deconstruia sistematic iluzia, cu trecerea anilor, puternicul impuls de autocenzurare slăbește, iar puseurile de lirism elegiac sunt din ce în ce mai dese. Ne dăm lesne seama că această schimbare de registru sentimental și retoric e în firea omenească, nu doar în cea poetică. Nu ne vom mira, deci, când, în ciclul *Furtuna în Marea Serenității* din *Nevoia de cercuri* (1966), vom găsi "categorii boicotate altădată", precum tandrețea și suavitatea.

Ne intrigă, însă, în cartea lui Gabriel Coșoveanu - impresionantă prin seriozitatea documentării, prin precizia diagnosticului critic și siguranța inciziilor analitice - faptul că autorul nu include în "fișa clinică" a lui Geo Dumitrescu un moment interesant și dramatic: ivirea cangrenei ideologice. Nu ni se spune, astfel, nimic despre ce s-a întâmplat cu acest poet între anii 1947 și 1963, când doar cei - extrem de puțini - care au păstrat până la capăt tăcerea s-au putut sustrage umilinței și compromisiurilor.

Discutabilă este și analiza pe care criticul o face volumului *Aventuri lirice* din 1963. Ca toate cărțile de poezie apărute în acei ani, aceasta poartă încă la vedere stigmatul ideologic (v. poeme precum *Macarale la marginea orașului*, *Orație la o moara de lumină*, *Creierul uzinei*, *Grivița*, *Omul va fi om s.a.*), dar încearcă, pe cât se putea atunci, să facă loc, pe sub lozinci, unei unde timide de lirism. Cât se salvează acest volum de sub tavalugul ideologiei, ne lămurește însuși autorul lui, care, în antologia din 1994, nu reține din el decât vreo cinci poezii. Gabriel Coșoveanu, însă, pare atins de o miopie respectuoasă față de poetul ales, maladie interpretativă care, în opinia noastră, falsifică în bună măsură acest al treilea capitol al cărții.

Sfătuim, de aceea, cititorul ca, ori de câte ori întâlnește, în cuprinsul lui, formulări elegante precum "reconcilierea *praxis*-ului cu gândirea", "apropierea codului pragmatic de cel estetic", "necesitatea fuziunii artă-viață", "comunicarea între idealul artistic și cel civic" ș.a.m.d., să știe că sub aparența lor respectabilă se află, de fapt, "recomandarea" adresată scriitorilor, de către forurile de partid și de stat, de a se inspira din viața "maselor populare". Cititorul mai este rugat ca, atunci când i se vorbește despre "etica muncii", a "evoluției și a progresului uman, în sens lucrețian" sau despre "sentimentul înnoirii", să priceapă că e vorba aici de apologia muncii și a sudorii proletare - ofrande pe

altarul lumii noi, și că în spatele acestor eufemisme se află, nu o dată, versuri penibile precum "cu partidul nostru-n frunte / vom străbate și-acest munte!". Iată cum, furat de subtilitatea asocierilor livrești, Gabriel Coșoveanu ajunge să explice stahanovismul prin *De rerum natura*! "Convergența eforturilor", "sufletul colectiv", "solidaritatea" sunt interpretate în sensul whitmanian de *over-soul*, când, în realitate, avem de-a face cu jalnica celebrare a spiritului gregar, cu imaginea maselor vibrând, în cuget și-n simțiri, la chemarea partidului.

În tot acest capitol, criticul tinde consecvent să ignore explicațiile de bun-simț și la îndemână, pentru a porni în căutarea unor motivații nobile, îndepărtate, elevat-filozoficești. Erudiția joacă uneori feste, iar tendința speculativă se dovedește riscantă. Ea îl determină, de pildă, pe exeget să compare situația poeziei noastre aflate sub presiunea politicului cu fenomene poetice de tipul generației Beat, întretinând senzația falsă că ar putea fi vorba la noi, în acei ani, de fenomene firești, într-o lume și literatură normale - când se știe bine că atunci "democratizarea poeziei" era impusă pe linie de partid. Ar fi, însă, nedrept să dăm prea multă importanță acestor puncte nevralgice - oricum, puține -, cu atât mai mult cu cât, insulare fiind, ele nu afectează demonstrația generală a cărții.

De altfel, în ultimul capitol al acesteia, Gabriel Coșoveanu face, o dată în plus, proba unei pătrunzătoare capacități analitice și a unei solide armături teoretice. El arată cum o serie de trăsături ale poeziei lui Geo Dumitrescu se regăsesc în versurile lui Marin Sorescu și, mai târziu, la generația '80: tendința depoetizării, citarea realului, prozaismul, fibra ironistă și ludică, permanenta dublare a textului de conștiința critică etc. Geo Dumitrescu apare, astfel, ca un deschizător de drumuri, iar demonstrația întregii cărți are un sens optimist: "Generația pierdută a fost, de fapt, salvată de două ori: o dată prin succesul, indeneșabil, al lui Geo Dumitrescu însuși, *icon* al generației sale, și apoi prin regăsirea optzeciștilor - numeroși și puternici - în versurile lui. Probabil că *generația pierdută*, dacă acceptăm să privim din acest unghi, a fost mai degrabă o *generație întârziată*". Am avea, deci, de-a face cu o revanșă târzie, sub forma unei resuscitări de paradigmă poetică.

Deși nu împărtășim întrutotul acest optimism, trebuie să recunoaștem că argumentația este convingătoare, iar stilul autorului - seducător: sobru și riguros, dar, în egală măsură, personal și expresiv, cu formulări pregnante și fraze admirabile. Dacă tonul devine uneori pedant, aceasta se întâmplă, neîndoindu-ne, pentru că la originea cărții stă o teză de doctorat. În plus, e foarte probabil că puternica și vizibila dorință a criticului de a epata, de a demonstra din plin ce știe și ce poate, să se explice, în bună parte, prin încordarea și tensiunea propriei debutului, și încă a unui debut ce se împotrivesc aerului îmbăcșit al provinciei.

Rămâne să ne întrebăm, la sfârșitul lecturii, dacă și în ce măsură recuperarea "generației pierdute", târzie și atâta câtă este, răscumpără anii de tăcere, devierea majorității traectelor poetice și destinele sfâșiate. Sau dacă nu cumva, în literatură ca și în viață, ceea ce se pierde rămâne bun pierdut.

INVITAȚIE ÎNTR-UN COSMOS INTIM

de EMIL MANU

1947, primăvara. Invitat la o caravană de șezători literare în partea de sus a Transilvaniei, m-am oprit pentru o noapte pe străzile de margine ale unui Cluj răvășit de război. Ion Caraion, unul dintre membrii „caravanei“, îl cunoștea pe Blaga și-și programase chiar o discuție în legătură cu o colaborare la revista „Agora“, colecție internațională de literatură și artă (în fond mai mult de poezie) pe care tânărul poet, împreună cu Virgil Ierunca, o scoteau pe atunci la București. M-a invitat să mergem împreună să-l vedem. Am căutat până târziu casa lui Blaga și am urcat scara cu timiditatea unor oaspeți neanunțați, dar onești la modul incantației, scara unei case ce sugera calmul nopților de provincie în care se topea vegetal un anotimp întârziat. Dincolo de ușa care izola apartamentul poetului de lumea de afară a început însă **mirajul**.

Blaga a apărut în prag, calm, în costum de culoare închisă, cu vestă, iar părul îi părea de argint. Am înțeles în clipa aceea că singurul argint pe care și l-a strâns în viață literatul, diplomatul, universitarul Blaga era cel din păr. Undeva s-a închis o ușă și am simțit că familia poetului se retrăgea ca să rămânem singuri. Camera de lucru era mai mult un salon-biblioteca, încărcat cu fotolii îmbrăcate în halate de ivoriu, și cu rafturi, mai ales cu rafturi, în care se profilau ediții de poeți și filozofi. Pe un perete un portret de Magdalena Rădulescu; aici Blaga avea ochii lui Goga, intens prezenți într-un albastru șters în evoluții de pastel drogat cu urme de verde pal.

Când ne-am așezat pe scaune, toată lumea tăcea. De pe un colț de fotoliu am privit în jurul meu sutele de volume ce-mi aminteau traducerea lui Blaga din Rilke: „În culoare crepusculară/ pe etajere apun/ volumele-n aur și brun“.

Mă gândeam dacă Lucian Blaga e mut ca o lebădă. Așa mi-l închipuisem întotdeauna, cu o față aspră, cu trăsături dure, distant și tăcut. Îl credeam un mare singuratec, care posedă o știință bizară și ocultă a singurătății. Dar uimirea mea a întrecut toate limitele: Blaga devenise un amfitrion, își nega autodefiniția lirică, era aproape debordant chiar în discuțiile legate de colaborarea sa. În primul număr al revistei „Agora“ apărea cu aforisme inedite și semna traducerea în germană a două sonete de Eminescu; aici a făcut pe loc o delicată erată comunicând discret redactorului că tălmăcirea era a lui Franyo Zoltan; dar intervenția era așa de inefabil formulată, cu o diplomație de mare intelectual și cu o jenă de

lucian blaga

poet, încât cuvintele de reproș s-au întipărit mai mult decât o contestație zgomotoasă. Efectele mari ale vieții și poeziei erau o evoluție a mării lui tăceri.

Era un Blaga intim, așa spune terestru, un Blaga care răspundea la telefoane cu formule familiare, dar nu stereotipe; mi s-a părut că era ipostaza cea mai boemă a filozofului.

Omul „mut ca o lebădă“, înscris biografic, cândva, poate numai pentru mine, într-o patrie, în care „zăpada făpturii ține loc de cuvânt“ nu mi-a mai rămas un obsedat absolut al problemelor cosmice, cu efluviile lor estetice sau cu extazul vital al existenței, dezlănțuit în elanuri elementare. Blaga mă invita într-un *cosmos intim*. Așa am început o lectură, așa zice inițiativă, a lui Blaga, o interpretare, o căutare, nu a unui Blaga „minor“, ci mai mult a unui Blaga viciat în parte de otrăvurile dulci ale dragostei, ca un Baudelaire sau Eminescu de melancolia din lucruri. Așa am început să-i simt intimitățile erotice exprimate prin calmuri dezolante de la **Poemele luminii** și până la **Curțile Dorului** și de aici mai departe. Părul iubitei devenea un prilej de meditație superbă, de introspecție erotică, de visare. Ca și la Eminescu, într-o altă viziune, iubirea schimbă fața lumii, creează o vrajă ancestrală. Ochii iubitei sunt un izvor material al nopții, poemele devin discrete contacte cu o

natură impulsivă, pentru că iubita-i apare „strălucitoare, mândră și păgână“. Interpelarea lirică din fiecare poem e de-o brutalitate candidă. Poezia lui Blaga caută în permanență niște „margini de liniști“ în care el știe că „străbat fără sfat numai unii“, își caută o permanentă confidență configurată într-un panerotism rustic. Iubita are un profil ceramic, de amforă veche. Poetul își caută dragostea în misterul „fetei necunoscute din poartă“ care trebuie să devină o vestală spirituală pentru a întreține „micul incendiu ascuns în inima brândușii de toamnă“.

Un peisaj erotic, egal cu o confidență lirică, este rezervat unor „domnițe“ medievale a căror umbră se prelungește în istorie până la noi. Unul din aceste personaje, tratate la antipodul poeziei goliardice, Uta, i-a stimulat o reverie romantică, în care poetul-trubadur, colindător prin neștiute burguri, îi grafiază într-un stil gotic chipul stilizat în piatră. Tonul cântecului e de baladă veche, iar versul de-o eleganță modernă studiată. Poate o comunicare la un mod oniric cu Villon în această fugă de pitoresc în care cuvântul, fără funcție figurată, evocă o „doamnă de altă dată“. Dar Uta nu are luminile crepusculare ale amantelor villoneze sau ale iubitelor goliardice, ameteite de vin și de vis; ea e numai vrajă: caldă și castă sub arătările inului/ minunea ei se apără./ Dar zâmbetul ei otrăvea toate văile Rinului.

Uta avea o frumusețe ca un blestem: grea suferință era frumusețea ei pentru o țară întreagă. „Țintă de vis“ în „țara burgundă“ domnița se logodește extatic înghețându-și chipul și inima lângă scutul seniorului. „Medievalul, cumplitul inel“ pecetluiește până la moarte o legătură de dragoste ce amintește de Tristan și Isolda. Acest poem, ca un comentariu baladesc al unui basorelief, l-am întâlnit transcris de mâna lui Blaga, sub o stampă de gen, prins în ramă ca un tablou, în colecția lui Ovidiu Drimba (un dar de nuntă de la poet).

În **Nebănuitele trepte** domnița nu mai e un concept heraldic, dintr-o epocă de steme și spade, într-o țară burgundă, ci o ființă prezentă material în peisajul românesc, din „țara bârsană“; pentru ea totul devine „lumină, inimă, rană“ în scrisoarea poetului: „Trimite-ți-aș veste să știi/ veninul cu ce bucurii/ pe masă s-amestecă-n cană/ Domniță din țara bârsană“.

Cu aceste versuri Blaga părăsește peisajul interior, cu atmosferă de casă în care universul pătrunde prin geamuri; totul devine agrest și pastoral, cum îl comenta G. Călinescu, iar dragostea se apropie de delirul orchestral al universului material extern, ca-n această **Dumbravă roșie**, la propriu, cu grafie lirică eminesciană, ce amintește de vraja copleșitoare din **Floare albastră**. Blaga devine aici dionisiac: „Capre roșii vin la vale/ copleșiți stăm amândoi/ vin să-și uite fericirea/ verii calde lângă noi.“

TREI SCRISORI CÂT TREI VIETI

de MARIA LAIU

M-am întrebat adesea ce anume ar trebui să aibă o creație scenică pentru a plăcea (neconstituind numai decât un eveniment epocal), pentru a te face să pleci mulțumit după reprezentație, fără regretul că ți-ai irosit câteva ore din viață. Și cred că răspunsul este, în definitiv, extrem de simplu: e nevoie de un text bine scris și care să conțină, fie și *in nuce*, o poveste, de un regizor cu imaginație și de niște actori talentați. Dacă se mai adaugă (și în vremea din urmă e tot mai necesar) un scenograf, un coregraf, un muzician, de asemenea talentați, este imposibil ca spectacolul pe care-l vor realiza să fie anost. Când lucrurile „scârțâie” la un nivel sau altul (și bine ar fi ca asta măcar să nu se întâmple la cel al scriiturii dramatice sau al regiei) - spectacolul încă poate fi suportabil.

Ei bine, **Pușca de vânătoare**, după Yasushi Inoue, în regia Liane Ceterchi, producție prezentată la Teatrul Act, însă fără să poți descoperi din materialul informativ (afiș, fișuica xeroxată cu distribuția) și *cui* aparține, mi-a întărit convingerea celor spuse mai sus.

Melodrama, admirabil scrisă (de ce oare se ferec regizorii români să abordeze mai des asemenea gen?) reușește să conceteze în trei scrisori trei vietți cu tot ceea ce au ele exemplar și al căror dat comun rămâne singurătatea. Dar nu o singurătate oarecare, urmare a inadaptabilității indivizilor sau a înfrângerii acestora în lupta pentru existență, ci o singurătate pe deplin asumată și care seamănă mai degrabă cu *spleen*-ul clasei superioare engleze, cu acea dezabuzare, cinică oarecum, care te face să-i analizezi pe ceilalți, dar și să te descrii pe tine, cu o

teribilă și crudă luciditate.

Trei femei - Nevasta (jucată de Rodica Negrea), Amanta (Irina Movilă) și Fiica celei din urmă (Simona Mihăescu) -, ale căror destine se împletesc indestructibil între ele dar și cu cel al unui bărbat marcat, la rândul-i, de aceeași izolare interioară, își povestesc viața una după alta, prin intermediul unor scrisori.

Spectacolul demarează greu. Prezența lui Claudiu Istodor, la început, în scenă îmi este cu totul neclară, deși plăcută ca imagine. În jocul său cu pietricele (aluzie, oare, la *jocul cu mărgelile de sticlă?*), în glasul său armonios, povestind ceva, de neînțeles pentru mine, se deslușește o tristețe grea. Abia pe măsură ce se desfășoară reprezentația se definește rolul său: este cel al Povestitorului (dacă nu cumva și al bărbatului iubit).

Apariția, pe rând, a celor trei femei pentru a-și *citi* în fața noastră scrisorile limpezesc totul. Spectacolul aș spune că începe, de fapt, cu ele. Durează două ore, însă acestea trec repede, repede. Chiar dacă „prestația” celor trei actrițe este inegală, neavând toate aceeași putere de seducție. Așa se face că povestea dată în grijă Simonei Mihăescu - care are o prezență agreabilă și o voce limpede, cultivată (cum la puține artiste tinere putem întâlni) - emoționează mai mult prin ceea ce cuprinde, decât prin felul în care este interpretată. Evoluția actriței este lineară, „alimentată” doar de câteva priviri semnificative. (Simona Mihăescu „beneficiază” de niște ochi foarte frumoși, pe care, de altfel, știe să și-i pună în valoare.) Altminteri, se văd toate „cusăturile”, ajustările făcute personajului său. Ea

marchează numai ceea ce i-a sugerat regizoarea să facă, netrecând nimic prin filtrul personal.

Apariția celei de-a doua protagoniste, Rodica Negrea (în rolul Nevastei), constituie punctul culminant al reprezentației. Bănuțul de aur pe care îl vezi pentru o clipă lucindu-ți în palmă. Momentul ei, construit cu migală, este compus din infinite nuanțe - de la ironie la blândețe, de la încrâncenare la resemnare, de la ură la indiferență (în totul creând o stare de *râsu'-plânsu'*). Regreți doar că se sfârșește prea curând. Rodica Negrea întruchipează o femeie puternică, inteligentă, plină de spirit și, curios, fragilitatea propriei sale ființe n-o dezavantajează. Dimpotrivă.

Din păcate, spectacolul devine mai puțin emoționant o dată cu intrarea în scenă a Irinei Movilă (Amanta). Impostația exagerată a vocii, gesturile sale ample (semnând cu cele ale Gretei Garbo din filmul *Anna Karenina*) nu transmit mare lucru. Este prea tehnică. Uneori, momente ce ar trebui să fie de maximă sensibilitate se pierd sau devin false.

Atât despre actori. Despre scenografie (semnată: Carmencita Brojboiu) pot spune că m-a impresionat plăcut prin simplitate și bun gust. Trei oglinzi mici (folosite adesea și ca paravane), un serviciu japonez de ceai, două sau trei lămpi cu abajururi fine din hârtie pictată, un paravan, pietricele... Elemente deosebit de delicate și foarte expresive. Muzica, în schimb, e cam amestecată, făcând uneori notă discordantă cu întregul.

În fine, consider că din toate spectacolele regizate de Liana Ceterchi până acum (și pe care s-a întâmpat ca eu să le pot vedea), **Pușca de vânătoare** este cel mai reușit. Gândul său în legătură cu acest text este evident, iar imperfecțiunile pot fi lesne trecute cu vederea.

cinema

LEGĂTURA PRIMEJDIOASĂ CU MILENIUL III

de ILINCA GRĂDINARU

Nu există poziție mai ingrată decât să fii moralist în vremuri care nu se mai tem de nimic. Devii din start nepopular, demodat, asemuit străbunicilor înfrigați, un mesager al istoriei prin prezentul „progresist”. Ameninți cu răzbunarea Creației o lume ce-ți râde în nas, sigură pe viitorul ce și-l făurește. Ce focuri ale Gheenei, când pompierii pândesc la fiecare colț? Dar dacă nu ne mai e teamă de o supraomenească judecată, atunci cel puțin suntem îngrijorați contemplându-ne propria nefericire și suferința pe care o răspândim în jur. Ultima armă a moralei pentru noul mileniu rămâne deci pledoaria înțeleaptă a liniștii sufletești ca expresie sublimă a revoltei învinse.

Secolul al XX-lea a prilejuit Europei experiențe extreme, atât prin istoria sa, cât și prin voluptatea revoltei ce a contaminat și frânt toate orizonturile prescrise de veacuri să despartă cerul de pământ, Iadul de Rai, binele de rău. Din chiar inima contestărilor, adică din Franța anului 1959, Roger Vadim a încercat să semnaleze originea dezordinii pe care o vedea instalându-se treptat. Neorânduiala se năpustea nimicitor asupra relațiilor dintre oameni distrugând punți și plonjând insul într-o tot mai necruțătoare singurătate. Focarul epidemiei de

imoralitate venea din sânul familiei. Acest nucleu asociat unui sfânt model devenise brusc pervers, stânjenitor în calea a ceea ce avea să fie revoluția sexuală din anii '60. Vedim nu se lasă furat, însă, de entuziasmul vremurilor sale și încearcă să aplice la fenomen un diagnostic apărut din adâncul timpurilor într-o operă literară născută de un moment decadent din chiar istoria Franței: **Legăturile primejdioase** de Chloé de Laclot. Se cunoaște cariera făcută de romanul finelului de secol al XVIII-lea, în ecranizări succesive după inițiativa lui Roger Vadim. Cea mai recentă opune doi mari actori ai acestui sfârșit de veac, Glenn Close și John Malkovitch.

În varianta din 1959, Roger Vadim oferea publicului întruparea cuplului livresc în identitățile a două figuri celebre și extrem de personale ale marelui ecran. Întocmai ca două extreme ce se atrag, seducătoarea Jeanne Moreau și veșnicul tentat de viciu (interpret al lui Faust), Gérard Philipe, sunt marchiza de Mériteuil și contele Valmont. Ca dovadă a eternului omenesc, Roger Vadim, în concepția sa regizorală, nu crede necesară păstrarea timpului real pentru care povestea fusese imaginată. El readuce în actualitate intriga, descriind prin cuvinte de acum două secole, mediul corupt al aristocrației din epoca

modernă. Valmont este căsătorit cu marchiza, dar mariajul exprimă perfect noua idee despre „amorul liber”, fidelitatea consoților fiind renegată și dispreț. În aceste condiții, singura legătură ce reunește cuplul este reprezentată de confidențele asupra celor mai recente cuceriri ale fiecăruia. Legătura lor este una de complicitate, dar taina hoților reprezintă întotdeauna o „legătură primejdioasă”. Valmont fură virtutea femeilor celor mai caste iar marchiza inițiază tineri inocenți în savoea perversă a dragostei infidele. Nu geniul răului, cum s-ar putea crede, guvernează acțiunile ciudatului cuplu, ci, după cum a subliniat chiar regizorul încă de la început, regula jocului, savoea riscului.

Roger Vadim deschide filmul prin imaginea unei table de șah. Paradoxul acestui joc, fie marcat prin antagonismul culorilor ce alternează pe tablă, albul și negrul, fie reprezentat de dualismul șahistului, împărțit între rațiunea clară și inspirația surprinzătoare, este și paradoxul însuși al seducătorului, laolaltă îndrăgostit și calculat. Extremele rareori se pot armoniza până la sfârșit și cum omenescul viciat tinde spre mântuire, seducătorul tinde către dragostea sinceră. Aceasta va fi și capcana lui Valmont și lecția marchizei de Mériteuil ale cărei planuri se încurcă precum ițele unui gherghef. Dacă Valmont moare devenind până la urmă o victimă a propriei sale slăbiciuni de caracter, marchiza va trăi mai departe cu cioburile vieții sale zdrobite în palme. Pentru care dintre ei pedeapsa a fost mai necruțătoare, fiecare va concluziona după cum consideră de cuviință. Dar povestea ne învață că e mai ușor să fii rău decât să te străduiești să te îndrepti.

CONCURSUL „GHEORGHE PITUȚ“

Editura Augusta, Inspectoratul pentru Cultură al județului Bihor și Primăria Beiuș organizează și în acest an Festivalul-concurs de poezie „Gheorghe Pituț“, ajuns la cea de-a VI-a ediție. Doritorii pot trimite manuscrisele pe adresa editurii (str. A. Lazăr, 4-6, 1900 - Rîmișoara) până la 31 mai a.c., însoțite de un CV și o fotografie. Alte informații la telefon: 056/220.688

CONCURSUL NAȚIONAL „LAURENȚIU ULICI“

Biblioteca Municipală „Laurențiu Ulici“ - Sighetul Marmăției, în colaborare cu Editura Echim și Inspectoratul pentru Cultură al județului Maramureș, organizează prima ediție a Concursului Național de critică și istorie literară, studiu monografic și eseu „Laurențiu Ulici“, după următorul Regulament:

Participarea: La concurs pot lua parte tineri autori, din țară și străinătate, nedebutați în volum, cu lucrări originale la oricare din cele 4 secțiuni ale concursului.

Secțiunile concursului:

1. **Critică și istorie literară.** Se cer studii de maximum 112 pagini sub formă de dischetă și print (3 exemplare) în format 20/14 cm sau 18/11 cm, corp literă (font) 10, cu teme inspirate din literatura română contemporană.

2. **Studiu monografic.** Se cer studii de maximum 112 pagini sub formă de dischetă și print (3 exemplare) în format 20/14 cm sau 18/11 cm, corp literă (font) 10, având ca temă scriitori contemporani născuți în Maramureș.

3. **Eseu.** Se cer lucrări unitare sau culegeri de texte de maximum 112 pagini sub formă de dischetă și print

(3 exemplare) în format 20/14 cm sau 18/11 cm, corp literă (font) 10, cu teme alese din literatura română și universală postbelică

4. **Interpretarea operei lui Laurențiu Ulici.** Se acceptă studii de maximum 20 de pagini dactilo/autor.

Lucrările:

1. Manuscrisul (printul) pe care va fi înscrisă o parolă din maximum trei cuvinte și discheta vor fi trimise într-un plic sigilat, de mărime corespunzătoare. Într-un al doilea plic închis, care va avea aceeași parolă ca și plicul mare, se află discheta (obligatoriu sigilată într-un alt plic cu aceeași parolă), un CV al autorului și datele de identificare ale acestuia (adresă, telefon etc.)

2. Lucrările trebuie trimise/depuse până cel târziu la data de 6 mai 2001 (data poștei) pe adresa: Biblioteca Municipală „Laurențiu Ulici“ Sighetul Marmăției, județul Maramureș, Tel./FaX: 062/315516 sau Editura Echim, C.P. 76, Oficiul Poștal Sighetul Marmăției, județul Maramureș, tel. 062/317799, cu mențiunea „Pentru concurs“.

FESTIVALUL „PORNII LUCEAFĂRUL“

Concursul își propune să stimuleze cunoașterea operei eminesciene și creația poetică a tinerilor, cât și să sprijine debutul editorial al unor poeți prin editarea unor volume de poezie. Se va acorda un premiu al Asociației Scriitorilor din Iași pentru un volum de debut publicat. La această secțiune, cei interesați vor trimite două exemplare în volumele publicate în perioada 15 iunie 2000-30 mai 2001.

Concursul de creație se adresează celor care n-au debutat încă în volum și n-au împlinit vârsta de 39 ani.

Lucrările vor fi expediate în următoarele condiții:

Poezie: un volum de 35-40 de poezii în trei exemplare, pentru secțiunea debut în volum; vor fi acordate și premii ale revistelor de cultură.

Interpretare critică a operei eminesciene: un

eseu dactilografiat în trei exemplare, cel mult 15 pagini.

Toate lucrările vor fi semnate cu un motto. Într-un plic închis, care va însoți lucrările, vor fi introduse toate datele concurentului, inclusiv adresa, numărul de telefon. Același motto va figura și pe plicul închis. Lucrările vor fi trimise până pe data de 10 mai 2001 pe adresa: Centrul Creației Populare Botoșani, str. Unirii, nr. 16, cod 6800.

Festivitatea de premiere va avea loc în cadrul „Zilelor Eminescu“, în perioada 13-15 iunie 2001, la Botoșani, Vorona și Ipotești.

Un juriu format din scriitori, critici literari și reprezentanți ai organizatorilor va acorda premiile.

Juriul, de comun acord cu organizații, are latitudinea de a redistribui premiile. Relații la tel. 031/515448.

FĂRĂ COMENTARII

„Am fost dat afară pentru violență. Jucam mijlocăș, dar ofensiv, și mă comportam cum se comportă Hagi: nu suportam ideea să pierd mingea, și faultam. L-am enervat pe antrenor, care mi-a sugerat să mă apuc de un sport individual. Pe lângă faptul că eram dur, eram și individualist. Eu trebuia să dau gol. Am renunțat la fotbal și m-am dus la tenis de câmp. Am jucat până la 18 ani. Nu cred că aveam foarte mare vocație de sportiv, dar îmi plăcea mișcarea.

(...) Nu. Eram interesat de mai multă vreme. Eu credeam că scriitorul este cu totul altceva decât este el cu adevărat. În momentul actual am un total dezinteres față de ideea de scriitor. Am mari nemulțumiri față de cum se manifestă scriitorimea

noastră. E o lume extrem de mărunță, orgolioasă și dementă, până la urmă. E o lume paranoică. Eu cred că în România, la ora actuală, se scrie foarte prost. Nu e un moment bun, dar asta se explică prin calitatea foarte proastă a oamenilor care fac literatură. Nu sunt foarte mândru că aparțin breslei scriitoricești.

(...) În mod sigur. Sunt rare excepții când scriitori lipsiți de caracter sunt și mari. Acum e un moment de mare criză sufletească, iar asta se vede mai bine la prozatori, unde suflul e pierdut pe lucruri de proastă calitate, pe rele intenții, pe ambiții aberante.“

(Mircea Mihăieș - „Unu“)

Biblioteca noastră

1) **Dalai Mi** (Mihai Antonescu), proză, Editura Prier.

2) **Reacțiune și conservatorism** (Ioan Stanomir), eseuri, Editura Nemira.

3) **Poveștile doctoriței** (Antoaneta Pop Giuvara), proză, Editura Universal Dalsi.

4) **Pseudonimele îngerilor** (Constantin Hrehor), versuri, Editura Axa.

5) **Poezia bucolică românească** (Gabriela Danțiș), eseuri, Editura Univers enciclopedic.

6) **Pornind de la zero** (Cassian Maria Spiridon), versuri, Editura Cartea Românească.

7) **Tratat de amintiri neverosimile** (Ioana Diaconescu), versuri, Editura Eminescu.

8) **Recurs la joc secund** (Lucian Alecsa), proză, Editura Axa.

9) **Patimile tânărului Ioan în Arcadii** (Virgil Bulat), versuri, Editura Clusium.

10) **Sinopsis** (Virgil Bulat), versuri, Editura Cogito.

11) **E doar jocul minții mele** (Gh. Paul), versuri, Editura Punct.

12) **Mierea din drumul pelinului** (Ghe-rasim Cucoșel Puteanu, Constantin Hrehor), convorbiri, Editura Gee.

13) **Toate scuzele!** (Călin Ciobotari-Pascal), versuri, Editura Mușatinii.

paul garde:

PRIVIRI SPRE BALCANI

Articolul semnat de Paul Garde în revista "Esprit" ne prezintă, pe de o parte, principalele evenimente petrecute în Balcani de-a lungul secolului al XX-lea, iar pe de altă parte, poziția Franței față de aceste evenimente istorice.

În ceea ce privește Peninsula Balcanică, accentul este pus pe țările care au constituit multă vreme pentru francezi terra incognita: Albania, Bulgaria, România și Iugoslavia. Însă nici versantul meridional - astăzi Grecia și Turcia - nu este neglijat de către autorul articolului.

La rândul ei, poziția Franței se împarte între reacția conducătorilor politici francezi și cea a intelectualilor față de evenimentele din Balcani. În cele ce urmează vor fi prezentate toate evenimentele „externe, balcanice și mondiale”, care au dus la poziția Franței cu privire la Peninsula Balcanică.

Balcanii secolului al XX-lea în viziunea Franței

Vom examina în cele ce urmează modul în care au înțeles francezii problemele din Balcani de-a lungul secolului al XX-lea. Însă mai întâi trebuie să precizăm care Balcani și care francezi sunt aduși în discuție.

Care Balcani? Franța (ca și Anglia) a abordat dintotdeauna peninsula prin sudul maritim, contrar puterilor germanice și Rusiei, care aveau acces la Balcani prin nordul continental. Singurele neamuri familiarizate cu negoțul și cu diplomația franceză au fost timp îndelungat cel grecesc împreună cu ținuturile sale: arhipeleagul, Salonicul și Constantinopolul. De asemenea, publicul era interesat de operele artistice turcești și exista o puternică mișcare filoelenă. Acest versant meridional, astăzi Grecia și Turcia, a avut în secolul al XX-lea un destin remarcabil, din moment ce s-a eliberat de sub jugul comunismului, și, prin urmare, a păstrat relații neîntrerupte cu Franța, rezultate mai mult din politica mediteraneană decât din cea balcanică. Nu vom lua în discuție această zonă acum, ci ne vom limita la a vorbi despre nordul și centrul peninsulei, și anume ariile danubiană și dinarică, altădată terenuri de luptă pentru ruși și austrieci, locuri ce au constituit foarte multă vreme pentru francezi *terra incognita*, și care aproape că au și devenit în perioada comunistă: Albania, Bulgaria, România, Iugoslavia.

Care francezi? La această întrebare, vom avea parte de două tipuri de reacții: pe de o parte, reacția conducătorilor politici, a căror percepție îi determină să ia decizii care reprezintă ceea ce noi numim „politica balcanică a Franței”; pe de altă parte, reacția opiniei publice franceze în ansamblul său, și mai ales a acelor care își exprimă această părere și ajută la schițarea ei, „intelectualii”, în sens larg, precum și jurnaliștii (la începutul secolului se vorbește despre „presă”, iar la sfârșitul secolului despre „mass-media”). Aceste două ansambluri, puterea și opinia publică au, într-un stat democratic, relații complexe și schimbătoare care, privitor la ceea ce ne preocupă

pe noi, se vor diversifica de trei ori în decursul unui secol și sub trei republici. Istoricul opiniei francezilor despre Balcani este ritmat în continuu de acest cuplu „franco-francez”, cât și de evenimente externe, balcanice și mondiale.

Această evoluție complexă poate fi împărțită pe scurt în patru perioade: două decenii de angajament politic, alte două de gestiune, 50 de ani de lipsă de interes și un ultim deceniu de incertitudine.

În cele ce urmează vom prezenta prima și poate cea mai importantă perioadă din evoluția relațiilor franco-balcanice, cea a angajamentului ce se întinde pe o perioadă de două decenii (1900-1920).

ANGAJAMENTUL (1900-1920)

Puterea

Politica franceză căutase în Balcani în special o „alianță inversă”, care ar fi putut-o ajuta în lupta sa împotriva Imperiului habsburgic. Așa a luat naștere alianța turcă din vremea lui François I și chiar din secolul al XIX-lea, sprijinul acordat Imperiului Otoman, ce s-a manifestat îndeosebi în timpul războiului cu Crimeea. Pe de altă parte, Franța susținuse în mod concret independența Greciei și a jucat un rol important și permanent în această țară. De-a lungul secolului al XIX-lea, se pot semnala numai două incursiuni în nordul Balcanilor, ce li se impută celor doi Bonaparte: Napoleon I și Napoleon II, una vremelnică, cealaltă mai de durată: crearea „provinciilor iliriene” de către Napoleon I și sprijinul acordat independenței Statelor române de către Napoleon III.

Spre sfârșitul secolului, condițiile se schimbă încetul cu încetul. Regresul otoman a fost constant, cele cinci micuțe regate ortodoxe independente apărute de-a lungul secolului au continuat să „crească”. În fiecare din ele a fost investit capital francez. La nivel european, antagonismele și coalițiile s-au consolidat o dată cu ostilitatea franco-germană, devenită permanentă începând cu 1870, și cu alianțele germano-

austriacă și franco-rusă. Franța se află astfel în mijlocul disputelor austro-ruse cu privire la nordul Balcanilor.

La sfârșitul secolului, câteva evenimente vor duce la grăbirea angajamentului luat de Franța: în 1898, călătoria lui Guillaume II la Istanbul anunță creșterea influenței germane în Turcia; în 1903, revoluția de la Palatul din Belgrad duce la înlocuirea lui Obrenović, care ducea o politică pro-austriacă, cu Pierre I Karadjordjević, pro-rus și francofil; iar în 1908, anexarea Bosniei la Austria conduce la reacții puternice în Serbia. De atunci, adversarul german își face în mod direct simțită prezența pe teritoriul balcanic; și, pentru a-i face opoziție printr-o „alianță inversă”, a luat naștere un nou posibil campion: Serbia, aliata Rusiei și ale cărei ambiții naționale pentru o unificare a popoarelor slave din sud garantează durabilitatea angajamentului luat împotriva Austriei.

Așa cum, puțin mai târziu, în 1916, avea să scrie ziaristul Pierre de Lanux: „Politica Franței în Orient s-a inspirat, începând cu secolul al XVI-lea, dintr-o doctrină continuă, pe care nici nu se pune problema s-o abandoneze, mai ales acum, în clipa în care această politică poate atinge gradul maxim de eficacitate. Încă din vremea lui François I, noi am sprijinit în mod sistematic marea putere balcanică - altădată Turcia - căci se zbatea să provoace căderea Imperiului habsburgic. Pentru a rămâne fidelă cu ea însăși, această politică trebuie să implice astăzi cea mai evidentă apropiere cu viitoarea Iugoslavia, aceasta din urmă oferind garanții de rezistență economică și politică, ceea ce-i lipsea imperiului turcesc în declin”.

Acest text, scris în timpul războiului, dă de fapt o definiție a politicii franceze dinainte, din timpul și după primul Război Mondial. De remarcat iluzia „garanțiilor de rezistență economică și politică”, pe care autorul credea că le va regăsi în viitoarea Iugoslavia.

Așadar, Franța susține statele balcanice în funcție de mai mica sau mai marea ostilitate față de Austria și Germania, și cu grija de a întări alianța franco-rusă, ajutând țările cliente Rusiei. În 1906, 1909 și 1913, Franța acordă Serbiei împrumuturi în valoare totală de 495 de milioane de franci pentru achiziționarea de arme de pe piața franceză. În 1912, ea îi sprijină pe cale diplomatică pe cei patru aliați balcanici în disputa cu Turcia; iar în 1913, în disputa cu Bulgaria, ea sprijină Serbia, Muntenegru și Grecia; favorizează trasarea frontierelor Bulgariei învinse și ale noului stat albanez al cărui naș a fost Austria.

În 1914, Germania declară război Franței. Astfel, Franța n-a putut sprijini Serbia. Însă conflictul era chiar consecința consolidării blocurilor ce sprijineau unul Austria, celălalt Serbia, în criza provocată de atentatul de la Sarajevo.

În acest război, Franța are patru aliați balcanici. Însă Grecia nu intră în acest război decât din cauza „violului” suferit; România nu intervine decât în 1916 și este aproape imediat învinsă și ocupată; despre Muntenegru se vorbește puțin. Serbia, agresată de la început, este țara care devine aliatul privilegiat (dacă i se poate spune așa, având în vedere imensele pierderi suferite). O întregă serie de episoade eroice constituie epopeea franco-sârbească din timpul războiului: victoriile neașteptate obținute de minuscula Serbie în lupta cu gigantul austriac în primul an al războiului, retragerea îngrozitoare a armatei sârbești din iarna anului 1915, salvarea sa de către flota franceză pe țarmul albanez, fraternitatea de pe frontul

Macedoniei, victoria comună. Mai mult, dacă la început sprijinul acordat Serbiei nu era decât un rezultat al alianței franco-ruse, după 1917, Rusia iese din joc și Franța devine, prin urmare, principalul sprijin al micuțului regat. „Să iubim Franța așa cum ne-a iubit ea pe noi“, stă inscripționat pe monumentul de pe Kalemegdan, Belgrad.

Opinia publică

În acest context intervine un element afectiv în ceea ce fusese până atunci un joc rece pentru putere, și tot aici intră în acțiune opinia publică, care fusese înainte destul de indiferentă la problemele balcanice. Înaintea războiului, afinitățile erau împărțite, în măsura în care se manifestau. Insurecția din Ilinden provocase o vastă mișcare de sprijinire a răzvrătiților macedoneni și de revoltă împotriva Turciei, la care au luat parte, printre alții: Jean Jaurès, Georges Clemenceau, Anatole France, Ernest Lavisse. În legătură cu aceste probleme macedonene, elenistul Victor Bard, viitor avocat al sârbilor, manifestă multă înțelegere pentru tezele bulgare. Asasinatul regelui Alexandre Obrenović și al reginei Draga din 1903 îi revoltase pe francezi și dăduse naștere unei suspiciuni cu privire la sârbi, calificați drept barbari. Cu ocazia războaielor balcanice, tocmai un senator francez, baronul d'Estournelles de Constant, a prezidat Comisia internațională creată de fundația americană „Canergie“ pentru „anchetarea cauzelor și desfășurării“ acestor războaie, iar raportul acestui organism prezintă în detaliu și cu imparțialitate atrocitățile comise de toți „actorii“ balcanici fără excepție și nu-și exprimă nici o îndoială în privința caracterului bulgar al slavilor din Macedonia.

Însă o dată declanșat războiul mondial, toate nuanțele dispar. Angajamentul necondiționat în favoarea aliaților sârbi este susținut de autoritatea numeroșilor intelectuali ale căror lucrări aduceau în discuție, mai mult sau mai puțin, problemele balcanice. Putem cita mai mulți istorici precum Victor Bérard, care îi sprijină exclusiv pe sârbi, Ernest Denis, istoric al Boemiei și al Europei centrale, Frantz Funk-Bretano, traducător de poezie populară sârbă; universitari mai tineri, care își împărtășesc experiența lor de război, precum slavistul Raoul Labry; ziariști, precum Pierre de Lanux, Henri Barby.

Scriitori iluștri au o contribuție importantă printr-o operă de conjunctură: Jean Richepin consacră Serbiei un capitol din cartea sa **Proză de război** și chiar Pierre Loti, îndrăgostit de Turcia, scrie în manieră „pro sârbească“ în „Le Figaro“ din 14 august 1914. Începând cu 1915, la inițiativa lui Victor Bérard, se organizează în fiecare an în toate școlile franceze o zi dedicată Serbiei, când sunt citite textele ce fac glorie curajosului aliat. E vorba, așadar, de o mișcare de mare amploare, care nu poate fi înțeleasă decât în cadrul atmosferei unui război total în care națiunea franceză s-a înrolat cu toate forțele sale.

La mulți autori, această propagandă se limitează doar la a glorifica eroismul sârbilor și la a-i compătimi pentru nenorocirile suferite. Tonul scrierilor atinge uneori lirismul: „Serbia este unul din cele cinci degete de la mână care clădește viitorul“, obișnuia să declare Ernest Denis cu ocazia nenumăratelor conferințe prezidate de el.

Această propagandă e însoțită de denigrarea sistematică a popoarelor ce se opun sârbilor:

bulgarii, la care, după părerea unui diplomat francez, „sângele finic (sic) l-a transformat pe slavul de sud; l-a făcut aspru și violent, despot și autoritar; calculat și egoist“. Ernest Denis crede că „acești bulgari nu-și vor putea regăsi locul“ în lumea civilizată decât după câteva generații. Încă de pe vremea războaielor balcanice, albanezii sunt calificați drept „rasă de pradă“ de către ziaristul René Pinon. Ungurii nu sunt nici ei mai bine tratați.

Însă apoteoza și invectivele nu sunt singurele registre. Alte texte au un conținut politic mai precis, ce poate fi analizat, de exemplu, în **La Grande Serbie** de același Ernest Denis (1915). Această operă conturează de fapt viitoarea Iugoslavie, însă autorul nu face diferența între acest concept și cel de „Serbia mare“ care figurează în titlul cărții sale. Subiectul tratat este istoria Serbiei, prezentată în continuitatea sa și înrudită cu cea a Franței (Étienne Nemanja comparat cu Clovis și Dušan cu Charlemagne), ceea ce prefigurează un stat național și unitar. Alte popoare ale viitoarei Iugoslavii nu apar în carte decât în momentul în care se întrepătrund cu istoria sârbească: croații - privitor la mișcarea iugoslavă din secolul al XIX-lea, macedonienii cu războaiele balcanice, slovenii - chiar la sfârșitul secolului. Încetul cu încetul, Serbia trebuie să se mărească și să înglobeze toate aceste popoare care formează un întreg cu ea. Autorul demonstrează că independența Croației e imposibil de realizat și dă o nuanță sârbească orașelor dalmate, scriind: „nimic n-ar fi mai paradoxal decât negarea caracterului italianist ce se găsește în Florența și a celui sârbesc în Split sau Chibénik“.

Această neatenție cu privire la naționalități, această confuzie a noțiunilor de sârb și de iugoslav, această viziune unitară a viitorului stat trebuiau să caracterizeze un timp îndelungat gândirea politică franceză.

Și ceilalți aliați ai Franței au avocații lor. Grecia nu a dus niciodată lipsă de ei. România găsește niște purtători de cuvânt foarte eficace în persoana lui Emmanuel de Martonne, geograf care a alcătuit în trecut o teză despre Valahia și Mario Roques, lingvist, „cultivator“ de studii românești, membru al Academiei Române. Amândoi sunt foarte influenți, în primul rând în universul universitar, fiind considerați părinți incontestabili ai geografiei și respectiv ai studiilor romane și, nu în ultimul rând, în viața politică în care Roques este apropiatul ministrului Apărării, Albert Thomas, iar de Martonne este consilierul lui Georges Clemenceau.

Politica, ai cărei purtători de cuvânt, și câteodată chiar cei ce o inspiră, sunt acești intelectuali este ambițioasă. E vorba de eliminarea influențelor germanice, otomane și, începând cu 1917, și ruse din peninsula, folosind drept armă împotriva vechilor imperii revendicările naționale ale celor trei țări balcanice aliaste: la S-E Grecia, la N-E România, la N-V Serbia. Se presupune că cele trei „regate“ sunt în bune relații și că sunt adepte ale modelului unitar iacobin inspirat de Franța. Se crede că acest sistem va fi stabil deoarece se bazează pe legea democratică a majorității, în locul vechilor drepturi dinastice care subjugau popoare întregi: frontierele vor fi trasate după „principiul naționalităților“. În cazul Serbiei, aceasta se va putea întinde foarte mult spre N-V, până la Slovenia, datorită revoltei iugoslaviei: iugoslavi și sârbi, sunt unul și același. Germanii, care visaseră să aibă acces la Marea Egec, vor fi împărțiți în două de Marea Adriatică,

de vreme ce la nord de aceasta îi vom întâlni pe iugoslavi și pe italieni. Singura problemă delicată este delimitarea între aceștia din urmă, din moment ce e vorba de două țări aliaste și i s-a promis Italiei Istria și Dalmația. Însă nu trebuie cruțate deloc popoarele dușmane, discreditate de propagandă: turci, bulgari, unguri, austrieci. Se va aplica în teritoriile multietnice din nordul Balcanilor situate în Austria și Ungaria aceeași metodă de împărțire în funcție de limitele presupuse naționale, metodă deja aplicată în 1913 în sud, pe teritoriul otoman. Acest program se traduce prin căderea Imperiului habsburgic. Acest fapt nu se găsea printre obiectivele de război inițiale ale aliaților, însă era dorit de conducătorii francezi din timpul războiului, mai ales de către Clemenceau, care face să se sisteze negocierile de pace inițiate de împăratul Charles în 1917.

Trebuie menționate toate justificările ideologice ale acestor soluții: pedepsirea evidentă a agresorilor, cât și triumful slavilor și al latinilor asupra germanilor, al celor mici asupra celor mari, al națiunilor asupra imperiilor, al drepturilor popoarelor asupra drepturilor dinastice, al statelor omogene, și, prin urmare unitare, asupra unor construcții politice complexe și „feudale“, al țărilor cu tradiție ortodoxă sau husită, deci presupuse a fi ostile Romei, asupra unci monarhii catolice (François Fejtő a scos foarte bine în evidență importanța acestui ultim aspect). Acest program, presupus democratic, național, iacobin și laic, era în acord cu filosofia politică a conducătorilor francezi ai celei de-a treia Republici, apărută o dată cu afacerea Dreyfus și cu luptele anticlericale. O mare parte din intelectualii citați mai sus împărtășeau aceste puncte de vedere și, în calitate de specialiști, au fost sfătuitoarii și inspiratorii politicii ce avea să urmeze. De exemplu, un Ernest Denis își arată foarte des ostilitatea sa de principe față de habsburgi și față de catolicism. O dată cu deznodământul afacerii Dreyfus care a dus la triumful „intelectualilor“, există în acest început de secol o surprinzătoare osmoză între intelectuali și putere, care va dispărea în anii '30 și nu se va mai realiza ulterior. Niciodată nu vom mai găsi în Franța atâția intelectuali convinși să se dedice în egală măsură științei alese, ideilor proprii și patriei, servind guvernul acesteia.

După victorie, aceste principii sunt cele ce prezidează tratatele de pace, la alcătuirea cărora participă în mod activ doi geografi: de Martonne și colegul său sârb Jovan Cvijic, a cărui carte publicată în acea vreme în Franța, a exercitat o mare influență asupra cititorilor. Alți universitari, precum Ernest Denis sau Mario Roques, participă din culise. Datele furnizate de către specialiști permit legitimarea soluțiilor ce-i favorizează pe învingători din punct de vedere al teritoriului: de Martonne a jucat un rol important în mutarea frontierei româno-ungare mai la vest. Astfel sunt lezați învinșii: turci, bulgari și unguri. Doar turcii își vor lua repede revanșa; ceilalți vor rămâne revendicativi. Pe de altă parte, filosofia politică franceză le favorizează pe statele unitare și minimalizează diversitățile, ceea ce este foarte grav în cazul Iugoslaviei, pentru că sunt neglijate aspirațiile popoarelor non-sârbești. Chiar un aliat este sacrificat: micul Muntenegru, înglobat în regatul familiei Karadjordjević cu ajutorul Franței, în ciuda protestelor regelui său refugiat la Paris, pe care un autor francez îl va numi ulterior „trădătorul cauzei unitare“.

Prezentare și traducere de

Alina Lazăr

DOCUMENTARE ȘI INSPIRAȚIE

de ION CREȚU

Annie Proulx reprezintă un caz literar special. Deși a cochetat cu proza scurtă de mică, deși a fost publicată, ce-i drept rar, încă de la vârsta de 18 ani, doar la 50 de ani s-a aventurat pe marea autostradă a literelor americane (Lampedusa s-a afirmat cu **Guepardul** la 62 de ani). Primul ei volum de proză, adunat la insistențele editorului, cuprinde povestiri - cam tot ceea ce scrisese până atunci. **Heart Songs: And Other Stories**, apărut în 1989, confirmă prezența unui talent autentic. Următorul titlu, un roman, **Postcard** (1992), primul pe care-l scrie, la insistențele aceluiași editor, este primit cu acolade largi de critică; cu brațele desfăcute, dar și cu ochii deschiși ca la blitzul unui aparat foto. Nu numai în fața calității incontestabile a literaturii produse, dar și fiindcă autoarea avea deja 50 de ani! Romanului i se decernează, în 1993, Premiul PEN/Faulkner, ceea ce nu este de ici de colo, iar autoarea stabilește cu această fericită ocazie un record: este prima femeie care obține un asemenea premiu pentru proză. Al doilea roman al lui Proulx, **The Shipping News** este primit chiar mai bine decât primul, el fiind încoronat cu Premiul Pulitzer.

Dacă acesta este, foarte pe scurt, prozatorul, omul nu este mai puțin interesant: Proulx a fost căsătorită și a divorțat de trei ori și și-a crescut cei trei copii singură. A fost ospătară, funcționară la poștă și, pe urmă, vreme de nouăsprezece ani, scriitoare pentru reviste de tot felul, de la cele destinate crescătorilor de fasole la cele pentru amatorii de canoe. Are o diplomă în istorie, a locuit la New York, și în vreo treisprezece orașe diferite din Vermont. Dacă îi place să scrie? „Sunt disperată să scriu. Sunt nebună după scris. Vreau să scriu” - iată o mărturisire care merită tratată cu toată seriozitatea. „Am în clipa asta în cap trei romane care așteaptă să fie scrise, și știu exact cum va arăta fiecare dintre ele, a declarat prozatoarea. Fiecare este ca un pachet bine legat. „Cititorii au cuvintele de laudă pentru originalitatea romancierii, pentru vocea ei de un comic negru și sentimentul viu al „culorii locale“, calități care i-au atras comparații măgulitoare cu Faulkner, Dreiser și Melville.

O autoare cu o biografie atât de densă nu poate să nu fie bine ancorată în realitate. Asta se vede din fiecare pagină pe care o scrie Annie Proulx la nivel de detaliu fizic, de limbaj, de definiție a personajelor. Contactul spontan sau căutat cu lumea înconjurătoare i se pare un atu esențial în profesie. Documentarea, pur și simplu, continuă, insistentă, neobosită, reprezintă o datorie elementară a oricărui scriitor. Inspirația? Firește, ea ajută, dar docu-

mentarea este de neînlocuit; ea este pământul fertil pe care cresc florile colorate ale inspirației. Nu este vorba despre un efort bine dirijat, costisitor, obositor, ci de ceva mult mai simplu, practic, la îndemâna oricui, respectiv să mergi cu ochii în pământ, asemenea unui om care a pierdut sau caută ceva. De pildă, la un târg improvisat de un om din cartier, Proulx a găsit: „ediția a doua, în stare splendidă, a dicționarului Webster's New International Dictionary, cu definițiile lui bogate, și sute de ilustrații mici, frumoase. Alături, pe o masă, odihnea Dicționarul Harper al Literaturii Clasice și al Antichităților, Dicționarul Oxford al Literaturii Engleze” și alte asemenea lucrări de referință folositoare... „Pentru că deseori îndoii colțurile paginilor și fac însemnări pe margine, se scuză ea, prefer să stau departe de edițiile prime“.

Alături de aceste dicționare, Proulx ține la îndemână tot felul de cărți utile pentru cazurile în care vrei să repari o țevă, o carte cu rețetele lui Spam, un exemplar datat 1925 din **Animale eroi din Marele Război** (majoritatea lor câini, dar și cămile), dicționare de argou, dialectale, regionale, cărțile *blue*, gen „Cum să citești caracterul cuiva din trăsăturile feței“, sau **Curiozități de limbaj** etc.

Dar aceste „expediii“ de documentare ale lui Annie Proulx - mare iubitoare a naturii și amatoare de lungi plimbări pe jos - nu vizează numai cărțile. „Trebuie să știu care ciupercă miroase ca cireșele maraschino și care ca șoarecii morți...“ Multe dintre aceste cercetări sunt observații și notații în patru dimensiuni. „Nevoia de a ști m-a dus de la minele de cărbuni la foșoarele de foc, la marginea luminoasă a unui ghețar, la muzee de bărci-canoe, vechi forturi militare etc. De asemenea, ascult cu multă atenție la discuțiile din baruri și cafele, când stau la coadă la bancă, notez diferite pronunțări și ritmul discursului regional, turnuri de frază interesante.“ La Melbourne a plătit un recitator ca să-i spună **Vrăjile de la Yukon**, la Londra a ascultat povestea unui șofer de taxi despre fratele lui psihopat de la Paris etc. Annie Proulx se dovedește ca un radar, vede tot, înregistrează tot, păstrează tot pentru ziua când, așezându-se la masa de lucru, toate acestea se vor dovedi de neprețuit.

Lucru destul de curios, Annie Proulx nu este nebună după Internet. Din contră, găsește procesul de cercetare greoi și „detestabil“. Informația pescuită pe *net* nu prea este demnă de încredere și este scrisă într-o engleză lamentabilă. Nici bibliotecile, fapt și mai curios, n-o atrag prea mult. Cândva oaze de liniște, atât de propice meditației, bibliotecile au devenit zgomotoase, locuri unde oamenii se strâng

pentru a schimba romane polițiste. „Pe vremea rea, oamenii fără un acoperiș deasupra capului dorm în fața computerelor și miros ca naiba“. În plus, trebuie să aștepti la rând ca să folosești computerele, cele mai multe dintre ele cu ecrane murdare și funcționând cu softuri dubioase.

„Țara asta plutește în pamflete fascinante. Într-o cărciumă slinoasă din New Mexico am luat o broșură în care Sf. Paul se ocupă de lucruri ca moda pentru bărbați și femei, coafura etc. (Pantalonii scurți, minijupele, bustierele, bikini etc. sunt OK. Nu trebuie să te iei după Sfântul Paul.. Dumnezeu vrea ca femeile să arate bine și să fie în pas cu moda timpului. Cât îi privește pe bărbați, Iisus este modelul: părul lung. Paul trebuie că a fost un fanatic religios. O sută de kilometri mai departe citesc o hârtie cu sfaturi despre cum să te comporți în fața unui leu montan. („Nu-l privi direct în ochi, încearcă să pari cât mai mare posibil...“)

Mâncarea și specialitățile culinare regionale sunt și ele subiecte fascinante. Mai ales astăzi când detaliile de acest fel, inclusiv rețetele culinare, „dau atât de bine“! Pe unele le poți comanda în restaurante, dar altele există doar în cărțile de bucate, cărți care, multe, nu se mai găsesc pentru vânzare și trebuie pregătite acasă.

Lui Annie Proulx îi place să hoinărească cu mașina, să se piardă pe drumuri de țară, să-și urmeze instinctul. „Legile pentru hoinăritul pe șosele sunt foarte simple. Deseori, hărțile topografice sau poziția soarelui sunt ghizi mai buni decât semnele de circulație, uneori inexistente sau greu de citit. „Sunt surprinsă să văd lumea regretând dispariția tăblițelor. Chestii mai deștepte se găsesc în veceuri, în cabinele telefonice, pe pietre, lipite de stâlpii de telefon. Îmi amintesc de un *billboard* din Colorado, pe o șosea lăturalnică. Satul o folosea ca pe un fel de tablă uriașă prin care îl saluta vreun fiu în permisie de la armată, să felicite un copil de ziua lui de naștere, să invite vecinii la o petrecere. În orașe, unele anunțuri par scrise de autori care au urmat un curs de *creative writing*: «Pot să omor pentru mâncare», „Un prost mare și urât are nevoie de ajutorul vostru», «Mama m-a iubit, dar acum a murit».“

Pot să afirm faptul că unele dintre aceste anunțuri sunt absolut memorabile. Undeva, pe o stradă principală din Knoxville, un panou publicitar uriaș te avertizează că suntem pe drumul greșit: „nu mă faceți să cobor la voi!“ - semnat Iisus. Pe o ușă, într-un cămin studentesc din Georgia, stătea scris: „Iisus mi-a furat bicicleta“, iar pe alta, ceva în același spirit: „Iisus mi-a stricat patinele“.

Într-o berărie studentească, proprietarul a avut ideea să pună deasupra pisoarelor de la bărbați niște tăblițe de lemn pe care fiecare client, dacă avea chef, putea scrie ce-i trecea prin cap. Când tăblița se umplea se dădea la rindea și totul era luat de la capăt.

În fine, ideea principală a acestui text prozaic semnat de Annie Proulx este de a face priză totală, pe cât posibil, cu realitatea. Inspirația vine și singură.

La Editura Amarcord din Timișoara a apărut anul trecut, în traducerea lui Dan Ungureanu, lucrarea profesorului francez Émile Bréhier, intitulată **Filosofia lui Plotin**. Cartea reproduce cursurile ținute de autor la Sorbona în iarna 1921-1922, sub forma în care au fost ele publicate în „Revue des Cours et des Conférences”.

Am mai prezentat, în cadrul acestei rubrici arti, care au fost inițial prelegeri universitare (Derrida, **Despre ospitalitate** și Ortega y Gasset, **Câteva lecții de metafizică**). De data aceasta, textului îi lipsește amprenta pronunțată de oralitate, fiind deja prelucrat în vederea publicării. Stilul cărții rămâne totuși accesibil, grație unor strategii pedagogice care se mai fac încă simțite.

După cum aflăm din introducerea-avertisment, lecțiile cuprinse în volum nu intenționează o expunere completă a gândirii filosofului grec, ci se limitează la ceea ce autorul consideră că este nucleul acestei gândiri. Un studiu amănunțit al teoriei celor trei hypostasuri - Unul, Inteligența, Sufletul - explică ceea ce este esențial în filosofia lui Plotin. Pentru o mai bună înțelegere a originalității acesteia, Émile Bréhier încearcă să o încadreze într-un context mai larg (secolul III d. Hr., fiindcă Plotin a trăit între 204-270), delimitând-o de alte curente de gândire din epocă: neoplatonism, creștinism, gnosticism. Astfel, profesorul francez ajunge la concluzia că sistemul lui Plotin introduce în gândirea filosofică europeană un nou tip de idealism, al cărui spirit se manifestă și astăzi. Deși nu se aventurează în trasarea istoriei acestui idealism, Émile Bréhier ține să precizeze că nu abordează filosofia lui Plotin ca pe o realitate izolată, ci ca pe verigă într-o succesiune de sisteme de gândire. Metoda istorică, susține el, e nominalistă; pentru ea ideile nu există ca atare, ci sunt doar „reacții ale unor gândiri originale acționând în condiții istorice și într-un mediu dat” (p. 145).

Bréhier descoperă punctul de plecare al speculației plotiniene în sentimentul că viața umană e decăzută și rea datorită pasiunilor și corpului, care are ca o închisoare a sufletului. Soluția redobândirii independenței și frumuseții originare a sufletului ar fi, logic, eliberarea de constrângerile trupului și atingerea stării de contemplare pură. Desigur, ideea nu e deloc nouă, iar Émile Bréhier iese pentru câteva momente din opera lui Plotin, ca să arate cum era privit acest dualism în epocă. Reiese că pentru a-l înțelege corect pe Plotin trebuie să știm că sistemul lui se conturează pe un fond de idei religioase, unde cultele de mistere, cu reprezentările lor despre sufletul care coboară în materie sau urcă spre principiul Binelui, joacă un rol important.

Mai aflăm că în secolul al III-lea în cultura greacă domnea o tensiune între filosofie, ce pretindea că explică forțe definite într-o lume limitată, și curiozitatea crescândă în fața avalanșei de experiențe directe. Plotin crede că poate sesiza miraculosul în cele mai banale lucruri sensibile. Contemplarea inteligibilului, adică a acestei fațete interioare a lucrurilor, este o eliberare de obișnuință (*defamiliarization* avant la lettre!). Totodată ea este mai degrabă o aprofundare a senzației decât o abstracțiune. Contemplarea inteligibilului depășește gândirea discursivă și nu poate fi intermediată de raționament, de înlănțuirea logică a ideilor. Singurele cuvinte care o pot descrie (deși imperfect) sunt cele care privesc impresia sensibilă. Astfel se explică de ce Plotin vorbește cu atâta insistență despre minuni, telepatie, descânțece, statui magice etc.

DESPRE PLOTIN ÎN CONTEXT ISTORIC

de MARIA IROD

Revenind la contextul istoric, Bréhier consideră că trăsătura caracteristică a sistemului lui Plotin este uniunea intimă a două tipuri de întrebări: „problema religioasă, cea a destinului sufletului și mijlocul de a-l readuce în starea lui originală, și problema filosofică, cea a structurii și a explicației raționale a realității” (p.33). Spre deosebire de alți interpreți care văd o contradicție fundamentală în coexistența acestor două perspective, Émile Bréhier caută să arate cum reușește Plotin să reconcilieze în sistemul său reprezentarea religioasă cu reprezentarea filosofică a universului.

Într-un capitol intitulat *Procesiunea*, filosoful francez explică ce înseamnă pentru Plotin Unul, Inteligența și Sufletul, ce raporturi există între cele trei hypostasuri și cum este afirmată prin intermediul lor valoarea religioasă a raționalismului. Demonstrația pornește de la faptul că lumea sensibilă e o realizare în spațiu și materie a unei anumite ordini eterne. Principiul acestei lumi - care îi este, firește, anterior - conține în sine toate raporturile și armoniile pe care simțurile le percep în lumea sensibilă. Acest principiu este hypostasul central al metafizicii lui Plotin: Inteligența (Nous). Inteligența este, în primul rând, „o ordine sau o lume inteligibilă” (p. 45). Este evidentă proveniența platonice a acestei concepții, iar amănuntul nu-i scapă lui Bréhier, care spune la un moment dat că inteligența corespunde Ideilor platonice (a căror copie este lumea sensibilă). Dar Inteligența e mai mult decât atât; și aici intervine aspectul religios: ea marchează o treaptă în viața spirituală, care „ne face să ne gândim la Duhul Sfânt în sensul Sfântului Pavel - Duhul eliberat de carne - mai mult decât la Inteligență în sensul filosofiei grecești” (p. 79). Deasupra Inteligenței, care reprezintă unitatea multiplă, se află Unul absolut, principiul Binelui. Plotin concepe viața spirituală ca pe un proces de înlăturare a piedicilor constituite de obiectele exterioare, deci ca pe o interiorizare progresivă. Inteligența nu e numai ordinea imuabilă ce servește drept model lumii sensibile; ea este - iar aici Plotin se desparte de tradiția greacă - „gândirea sa însăși și nu gândește celelalte ființe decât fiindcă se gândește pe sine” (p. 147). În acest sens, Unul reprezintă libertatea absolută care nu mai e prizoniera nici uneia dintre formele realității. „Unul lui Plotin nu e nici lucru, nici obiect, e subiectul pur, absolut, solitar, fără nici un raport cu obiecte exterioare” (p. 151). În fine, mai există un al treilea hypostas, pe treapta cea mai de jos: este vorba despre Suflet, care acționează ca un fel de intermediar între Inteligență și materie.

Important este că „procesiunea”, sau progresul, prin care un hypostas se naște unul din altul are un caracter fix, etern. Aici se află și diferența majoră față de creștinism: Plotin susține

teza elenă a eternității și perfecțiunii universului. „Dacă lucrurile stau tot mai bine”, scrie el în **Enneade**, „atunci nu erau bine de la început! Sau, dacă erau bine, trebuie să rămână identice cu ele însele!”

Un alt aspect pe care profesorul Bréhier ține să-l pună în evidență este așa-numitul „orientalism” al lui Plotin. Reamintind natura duală a Inteligenței: pe de o parte, ordine clar articulată și model al realității sensibile, pe de altă parte, gândire de sine și ființă universală în care distincția subiect-obiect e abolită, autorul avansează ideea că cea de-a doua concepție își are originea în afara elenismului, în credințele religioase ale Orientului. Studiul devine polemic spre sfârșit și Bréhier aduce contraargumente celor care susțin că sistemul lui Plotin reprezintă o dezvoltare până la ultima consecință a tradiției filosofice grecești. Dimpotrivă, afirmă profesorul Bréhier, trebuie să căutăm sursele filosofiei lui Plotin dincolo de Orientul apropiat Greciei, mai exact în **Upa-nișade**, adică în speculația religioasă a Indiei.

Autorul conchide că originalitatea lui Plotin, acel „nou tip de idealism” despre care am mai pomenit, constă în faptul că se preocupă nu de obiecte, ca idealismul grec, ci de relația dintre subiect și obiect, punând bazele unei tradiții solide în filosofia europeană. Meritul lui Émile Bréhier este că explică în mod coerent și documentat un sistem filosofic important și puțin accesibil, plasându-l totodată în contextul istoric. **Filosofia lui Plotin** nu este doar un studiu pentru specialiști, ci o carte recomandabilă tuturor celor ce vor să-și completeze cultura filozofică.

1). Profesorul Romul Munteanu arată celor interesați diploma obținută la... Zilele „Convorbiri literare“.

2). Feciorelnic și solitar (uneori, chiar solidar), Vasile Tărășeanu face reclamă geografiei românești.

3). În speranța că va fi tradus în suedeză, Cassian Maria Spiridon pozează alături de Ion Miloș. S-au mai iluzionat și alții!

4). Poeta și actrița Ioana Crăciunescu se simte în al nouălea cer alături de Vulturescu (George) și Echim Vancea.

5). Vorbește (în sfârșit) Daniel Vighi, pândit de Paul Daian: până nu-i intră trompeta în tremur!

Foto: Ioan I. Moldovan